

PK-YRITYYSBAROMETRI KEVÄT 2024

Sisällys

ESIPUHE	3
TIIVISTELMÄ	4
1. AINEISTO	6
2. PK-YRITYKSET KANSANTALOUDESSA	9
3. SUHDANTEET	10
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	10
3.2 Liikevaihto	12
3.3 Kannattavuus	13
3.4 Vakavaraisuus	14
3.5 Investoinnit	15
3.6 Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys	16
3.7 Henkilöstön määrä	17
3.8 Vienti ja liiketoiminta ulkomailla	18
3.9 Tuonti	19
3.10 Tuotantokustannukset	20
3.11 Inflaatio-odotukset	21
4. PK-YRITYSTEN KEHITTYMINEN JA KANSAINVÄLISTYMINEN	22
4.1 Kasvu	22
4.2 Uusiutuminen	24
4.3 Kansainvälistyminen	25
5. TOIMINTAYMPÄRISTÖ	27
5.1 Pk-yritysten rahoitus	27
5.2 Maksuvaikeudet	34
5.3 Työllistäminen ja osaavan työvoiman turvaaminen	35
5.4 Suhdannelanteeseen sopeutuminen	37
5.5 Ilmastonmuutoksen hillitseminen	39
5.6 Omistajanvaihdokset	44
6. YHTEENVETO ALUEELLISISTA TULOKSISTA	46
PK-YRITYSBAROMETRIN ALUEJAKO	48

PK-YRITYSBAROMETRI

Kustantaja:
Suomen Yrittäjät ry
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221

TÄMÄN RAPORTIN OVAT LAATINEET SUOMEN YRITTÄJIEN:

- ekonomisti **Roope Ohlsbom**
- ekonomisti **Petri Malinen**
- digi-, innovaatio- ja korkeakoulupolitiikan asiantuntija **Maria Nyroos**

Julkaisun ulkoasu ja taitto:
graafinen suunnittelija Lea Hult, Aste Helsinki Oy

Esipuhe

Suomen Yrittäjät, Finnvera ja työ- ja elinkeinoministeriö tekevät kaksi kertaa vuodessa Pk-yritysbarometrin, joka kuvaa pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä. Kevään 2024 Pk-yritysbarometri perustuu 5 052 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä.

Raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia ja kehitystä, kasvua ja uusiutumista, kansainvälistymistä, kehittymistä sekä investointeja ja rahoitusilannetta. Lisäksi ajankohtaisena aiheena tarkastellaan ilmastotoimien vaikutuksia yrityksiin ja valmiuksia ilmastonmuutoksen hillintään.

Barometri julkaistaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raportteina. Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja myös päätoimi-aloittain teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraportteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Helsingissä 13.2.2024

Mikael Pentikäinen
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Maija Lönnqvist
osastopäällikkö
työ- ja elinkeinoministeriö

Tiivistelmä

Syksyn 2023 barometrissa pk-yritysten suhdanneodotukset olivat lievässä nousussa ja näkymät palautuneet poikkeuksellisen negatiivisen alkuvuoden jälkeen vain lievästi negatiivisiksi. Tilanne muuttui, kun nopeasti kohonnut korkotasoa ja inflaation syövä ostovoima heikensivät investointien ja yksityisen kulutuksen näkymiä. Nyt talouden tilan odotetaan heikkenevän seuraavan vuoden aikana. Pk-yritysten suhdanneodotukset ennakoivat Suomen taloudelle heikompaa kehitystä kuin suurin osa talousennusteista. Bruttokansantuotteeseen perustuvat arviot talouden kehityksestä ennustavat Suomeen loppuvuodeksi hyvin lievää tai nollakasvua.

Odotusten laskua selittävät osaltaan korkea korkotasoa, Venäjän aloittaman Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan jatkuminen sekä epävarma maailmantalouden yleiskuva. Talouden suunta riippuu paljon muun muassa näiden tekijöiden kehityksestä, ja niiden odotetaan näkyvän negatiivisesti kaikilla keskeisillä markkina-alueillamme myös vuonna 2024.

Suhdannenäkymien saldoluku laski syksyn jo valmiiksi negatiivisesta lukemasta kahdeksalla yksiköllä arvoon –14. Vuoden takaiseen pk-yritysbarometriin verrattuna saldoluku nousi neljällä yksiköllä. Pk-yrityksistä 17 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 31 prosenttia arvioi niiden heikkenevän. Hieman yli puolet pk-yrityksistä arvioi suhdanteiden pysyvän samalla tasolla.

Odotukset liikevaihdon kasvusta vaisut ja epävarmuus vähentää investointeja

Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat laskeneet samaan aikaan, kun yleiset suhdanneodotukset ovat heikentyneet. Liikevaihto-odotusten suunta kääntyi laskuun syksyn barometrin lievän elpymisen jälkeen, ja saldoluku saa edelleen positiivisen arvon neljä.

Kannattavuusodotukset ovat liikevaihto-odotusten tapaan heikentyneet viime vuosina voimakkaasti. Kevään 2023 barometrissa odotukset kannattavuudesta olivat alempana kuin kertaakaan viimeiseen 30 vuoteen. Syksyllä 2023 kannattavuusodotukset palautuivat hieman, mutta kääntyivät nyt lievästi laskuun. Kannattavuusodotusten saldoluku pysyy negatiivisena arvolla –11.

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointeja merkittävästi lähiaikoina. Heikentyneiden suhdanne- ja kasvuodotusten seurauksena kaikilla pää-

toimialoilla on enemmän investointejaan vähentäviä kuin niitä lisääviä yrityksiä. Investointien arvon muutosten saldoluku laski syksystä neljä yksikköä ja päättyi lukemaan –21. Hieman yli puolet pk-yrityksistä arvioi investointiaktiivisuuden pysyvän samalla tasolla seuraavan vuoden aikana. Investointien laaja-alainen heikkous heijastuu erityisesti rakennusalaan.

Pk-yritykset varovaisina henkilöstön määrän lisäämisen suhteen

Suomen talouden taantuma, hiipunut kysyntä sekä epävarmat tulevaisuuden näkymät ovat heikentäneet odotuksia henkilöstön määrän kehityksestä. Hieman yli kymmenes pk-yrityksistä aikoo lisätä henkilökunnan määrää seuraavan vuoden aikana. Samaan aikaan 14 prosenttia yrityksistä odottaa henkilöstönsä määrän vähentyvän.

Odotusten saldoluku saa arvon miinus kolme, joka on kuusi yksikköä syksyä alhaisempi. Edelleenkin suuri enemmistö, eli 74 prosenttia pk-yrityksistä, aikoo säilyttää nykyisen henkilöstömääränsä.

Kasvupotentiaalia uusiutumisesta ja kansainvälistymisestä

Viime vuosien monet kriisit eivät ole kokonaan tukahduttaneet yritysten kasvuhaluja. Edelleen yli kolmannes pk-yrityksistä on voimakkaasti tai mahdollisuuksien mukaan kasvuhakuisia. Näiden yritysten osuus laski kaksi prosenttiyksikköä syksyn kyselystä, jossa osuus oli 38 prosenttia. Voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten osuus on vaatimaton, ja pidemmän aikavälin trendinomaisen lasku aiheuttaa huolta.

Yli viidennes pk-yrityksistä on ottanut käyttöön uutta teknologiaa viimeisen vuoden aikana. Kaikilla toimialoilla noin puolet yrityksistä on myös kouluttanut henkilöstöään. Lisäksi hieman alle kolme kymmenestä yrityksestä on tuonut markkinoille uusia tuotteita tai palveluita.

Kansainvälisyys on usealle pk-yritykselle keino kasvaa ja vahvistaa osaamistaan. Monella toimialalla Suomen kotimarkkinat ovat suhteellisen rajalliset, joten kasvua on haettava ulkomailta. Pk-yrityksistä 21 prosentilla on vientiä tai muuta liiketoimintaa ulkomailla. Osuus on hieman laskenut edellisestä barometrissa. Vientiä harjoittavista yrityksistä hieman alle joka viidennellä vienti muodostaa pääosan yrityksen liiketoiminnasta.

Kustannusten odotetaan jatkavan nousuaan

Tuotantokustannusten nousuodotukset pysyvät maltillistumisesta huolimatta korkeina. Myös yritysten myytävien tuotteiden ja palvelujen hinnoitteluvaran kasvunopeus on taittunut. Kaikilla päätoimialoilla ensisijaisena haasteena on edelleen välituotteiden lopputuotteita nopeampi hintojen nousu. Hinnoitteluvara ei riitä kompensoimaan sitä, että välituotteiden hintojen odotetaan edelleen nousevan yli puolitoista kertaa nopeammin kuin lopputuotehintojen.

Epävarmuus vähentää ulkoisen rahoituksen käyttöä

Talouden aktiviteetin hiipuminen ja sen seurauksena yritysten heikentynyt luottokelpoisuus yhdistettynä pankkitoiminnan tiukentuneeseen sääntelyyn näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä: selvästi alle puolella pk-yrityksistä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Ulkoisen rahoituksen käyttö on lievästi vähentynyt viime syksyn barometrista.

Suomen pankkisektorin keskittyneisyys näkyy pk-yritysten rahoituspalvelujen saannissa. Kaksi suurinta toimijaa vastasivat tämän barometrin mukaan 71 prosentista pk-yritysten palveluista yrityksen pääpankkina. Finnveran rooli pankkilainojen vaihtoehdona ja täydentäjänä on hieman laskenut, mutta edelleen lähes joka viides rahoituksen hakua suunnittelevista kertoo kääntyvänsä Finnveran puoleen. Lisäksi pankkirahoitusta hakeneista 25 prosenttia kertoi, että rahoituksen saatavuus edellytti Finnveran takausta.

Ennakoitua haastavammasta vuodesta huolimatta pk-yritysten maksuvaikeuksien määrä kasvoi maltillisesti loppuvuoden aikana. Tässä barometrissa 17 prosenttia yrityksistä raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana.

Suhdannotilanne vaatii sopeutustoimia, ja kysynnän epävakaus jarruttaa kasvua

Vaikea ja nopeasti muuttuva toimintaympäristö heijastuu yritysten sopeuttamistarpeeseen. Nyt jo lähes joka neljäs yritys suunnittelee sopeuttamistoimia. Tarve on noussut vuoden takaisesta kolme prosenttiyksikköä. Sopeuttamistarve on kasvanut eniten vähintään 50 henkilöä työllistävillä yrityksillä. Yleisimpiä suunniteltuja sopeuttamistoimia ovat lomautukset ja erilaiset työaikajärjestelyt.

Yritysten tarve työllistää on vähentynyt lievästi vuoden takaiseen verrattuna, ja samaan aikaan myös vaikeudet löytää tarpeita vastaavaa työvoimaa ovat helpottaneet jonkin verran. Kysynnän epävakaus on hieman useammalle pk-yritykselle lisätyövoiman palkkaamisen este kuin vuosi sitten. Työvoiman saatavuus on edelleen yksi keskeisimmistä syistä siihen, miksi yritykset eivät palkkaa lisätyövoimaa. Mitä kasvuhakuisempi yritys on, sitä useammin osaavan työvoiman saatavuus koetaan työllistämisen esteeksi.

Pk-yritykset ovat avainasemassa ilmastonmuutoksen hillinnässä

Pk-yrityksillä on merkittävä rooli ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillinnässä, etenkin puhtaiden ratkaisujen ja teknologioiden kehittäjinä sekä vähähiilisten ja energiatehokkaiden toimintatapojen toteuttajina. Kasvuhakuiset pk-yritykset tunnistavat ilmastonmuutoksen hillitsemistoimien vaikutukset yrityksen toimintaan muita yrityksiä useammin. Näissä yrityksissä ilmastonmuutoksen hillitsemistoimien nähdään luovan ennen kaikkea mahdollisuuksia yritysten liiketoiminnalle.

Keskeisin ajuri ilmastopäästöjä vähentäviin toimiin ryhtymisessä on yrityksen arvot ja strategia. Ne toimivat kannustimina hieman yli puolelle ilmastotoimia tehneistä yrityksistä. Noin kolmannes pk-yrityksistä pyrkii rakentamaan yrityskuvaansa ilmastotoimien kautta. Lisäksi kustannussäästöt ja tehokkuuden lisääntyminen ovat aiempaa keskeisempiä motivaation lähteitä päästöjä vähentäviin toimiin. Sen sijaan sääntely ei ole keskeinen ajuri yritysten ilmastopäästöjä vähentäville toimille.

Toistaiseksi hieman yli viidennes pk-yrityksistä on kartoittanut liiketoiminnan ilmastovaikutuksia. Odotetusti ilmastovaikutusten tarkastelu on yleisempää suuremmilla pk-yrityksillä. Tulokset eivät ole merkittävästi muuttuneet kevään 2022 barometrista.

Omistajanvaihdokset luovat jatkuvuutta

Omistuksen siirtäminen yrityskaupalla, sukupolvenvaihdoksella tai muulla tavalla luo yritystoiminnalle mahdollisuuden jatkaa. Kahden seuraavan vuoden aikana omistajanvaihdos on suunnitelmien mukaan edessä 15 prosentilla yrityksistä. Osuus ei ole juuri muuttunut vuoden takaisesta.

Pk-yrityksistä yhdeksän prosenttia on kiinnostunut ostamaan yrityksen tai liiketoiminnan seuraavan kahden vuoden aikana. Ostohalukkaista yrityksistä ulkopuolista rahoitusta tarvitsee 77 prosenttia.

1. Aineisto

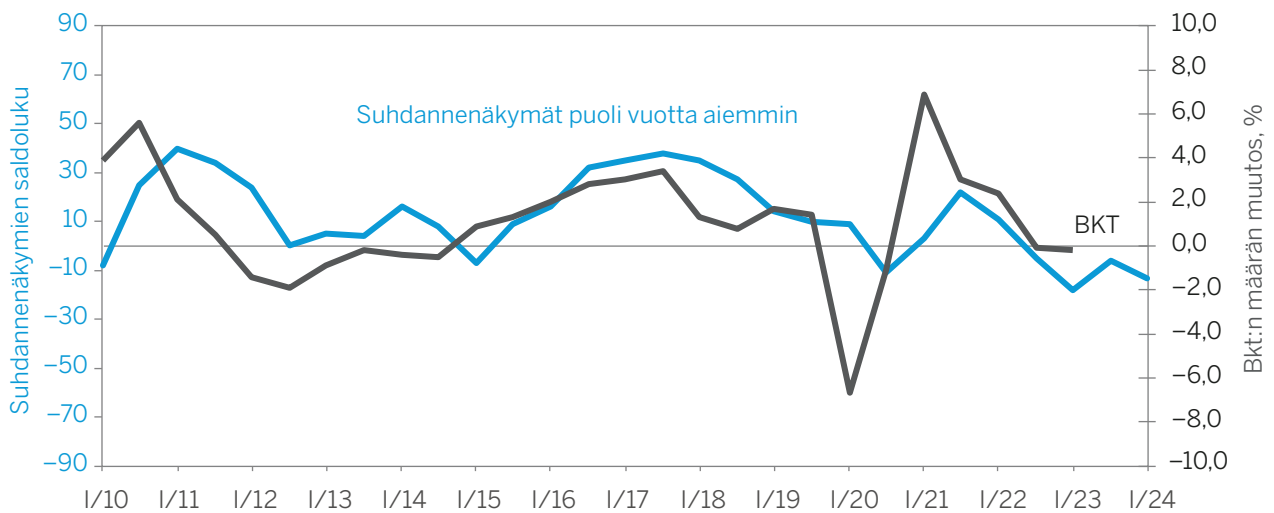
Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keskisuurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan vaikuttavien taloudellisten tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannekysymysten lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön liittyviä rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta ja uusiutumista.

Taloustutkimus Oy toteutti kevään 2024 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä joulukuussa 2023 ja tammikuussa 2024. Kyselyyn vastasi 5 052 suomalaisen pk-yrityksen edustajaa. Otanta on poimittu kiintiöidyllä satunnaisotannalla Bisnoden Selector B2B-palvelusta ja Suomen Yrittäjien jäsenrekisteristä. Otoksessa on kiintiöity yritysten toimiala (TOL 2008), kokoluokka ja sijainti.

Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pienten ja keskisuurten yritysten todellisuutta.

Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pienten ja keskisuurten yritysten todellisuutta.

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin suhdannenäkymät ja BKT:n määrän muutos

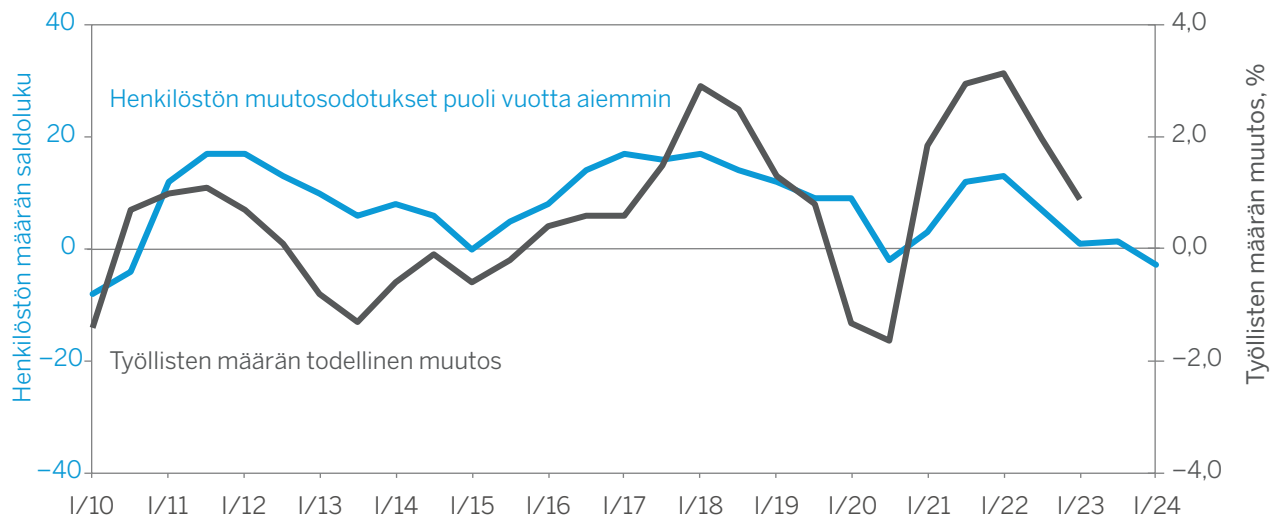
lista rakennetta. Saldoluvut lasketaan positiivisten ja negatiivisten vastausten prosenttiosuuksien erotuksena. Luottavuuden parantamiseksi kaikki raportin luvut on pyöristetty lähimpään tasalukuun. Saldoluku voi pyöristyksestä johtuen olla yhden suurempi tai pienempi kuin taulukoissa raportoitujen prosenttiosuuksien erotus.

Laajalla pk-yritysten odotuksia kuvaavalla aineistolla pyritään ennakoimaan talouden suhdannekään-

teitä sekä kiinnittämään huomiota niihin talouspolitiikan toimiin, joilla yritysten toimintaedellytyksiin voidaan vaikuttaa.

Pk-yritysten suhdannevaihtelut seuraavat yleensä suurten vientiteollisuusyritysten suhdannerytmiä viiveellä. Korkeaksi nousseet korot ja kotimaisen kulkuskysynnän heikkeneminen näkyvät selvästi pk-yritysten kotimarkkinoihin painottuvassa otoksessa.

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin odotukset henkilöstömäärästä ja työllisten määrän muutos

Taulukko 1: Aineiston rakenne

		n=	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	408	8
	Rakentaminen	793	16
	Kauppa	854	17
	Palvelut	2 997	59
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	2 981	59
	5 –9 henkilöä	1 061	21
	10– 19 henkilöä	505	10
	20– 49 henkilöä	357	7
	50+ henkilöä	148	3
LIIKEVAIHTO	alle 0,2 miljoonaa euroa	1 911	38
	0,2–0,49 miljoonaa euroa	955	19
	0,5–0,99 miljoonaa euroa	738	15
	1,0–1,49 miljoonaa euroa	354	7
	1,5–1,99 miljoonaa euroa	238	5
	2,0–4,99 miljoonaa euroa	472	9
	5 miljoonaa euroa tai yli	369	7
ALUE (MAAKUNTA)	Espoo	211	4
	Etelä-Karjala	112	2
	Etelä-Pohjanmaa	336	7
	Etelä-Savo	133	3
	Helsinki	537	11
	Häme	178	4
	Kainuu	60	1
	Keski-Pohjanmaa	192	4
	Keski-Suomi	217	4
	Kymenlaakso	125	2
	Lappi	169	3
	Pirkanmaa	554	11
	Pohjois-Karjala	166	3
	Pohjois-Pohjanmaa	269	5
	Päijät-Häme	192	4
	Rannikko-Pohjanmaa	93	2
	Satakunta	248	5
	Pohjois-Savo	214	4
	Uusimaa	456	9
	Vantaa	150	3
Varsinais-Suomi	440	9	
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	Ennen 1990	997	20
	1990–1999	926	18
	2000–2009	1 014	20
	2010–2019	1 582	31
	2020–	510	10
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	275	5
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1 565	31
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1 801	36
	Ei kasvutavoitteita	1 215	24
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	192	4
YHTEENSÄ		5 052	100

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

Tilastokeskuksen Yritysten rakenne- ja tilinpäätös-tilaston mukaan Suomessa oli vuonna 2022 noin 443 700¹ yritystä ilman maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoja. Yrityksiä oli noin 12 900 kappaletta enemmän kuin vuotta aiemmin.

Alle kymmenen henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli vuonna 2022 noin 95,5 prosenttia. Kaikkien pk-yritysten eli alle 250 henkilöä työllistävien yritysten osuus oli 99,8 prosenttia. Ensimmäinen osuus kasvoi tilastointimuutoksen takia noin 1,5 prosenttiyksiköllä, jälkimmäinen pysyi ennallaan.

Vuonna 2022 suomalaisten yritysten liikevaihtoa kertyi 552 miljardia euroa. Yritysten yhteenlaskettu liikevaihto nousi vuoden takaiseen verrattuna noin neljätoista prosenttia. Pk-sektorin osuus vuonna 2021 oli 54,2 prosenttia kaikkien suomalaisyritysten liikevaihdosta. Tämä osuus laski 1,5 prosenttiyksiköllä edellisestä vuodesta.

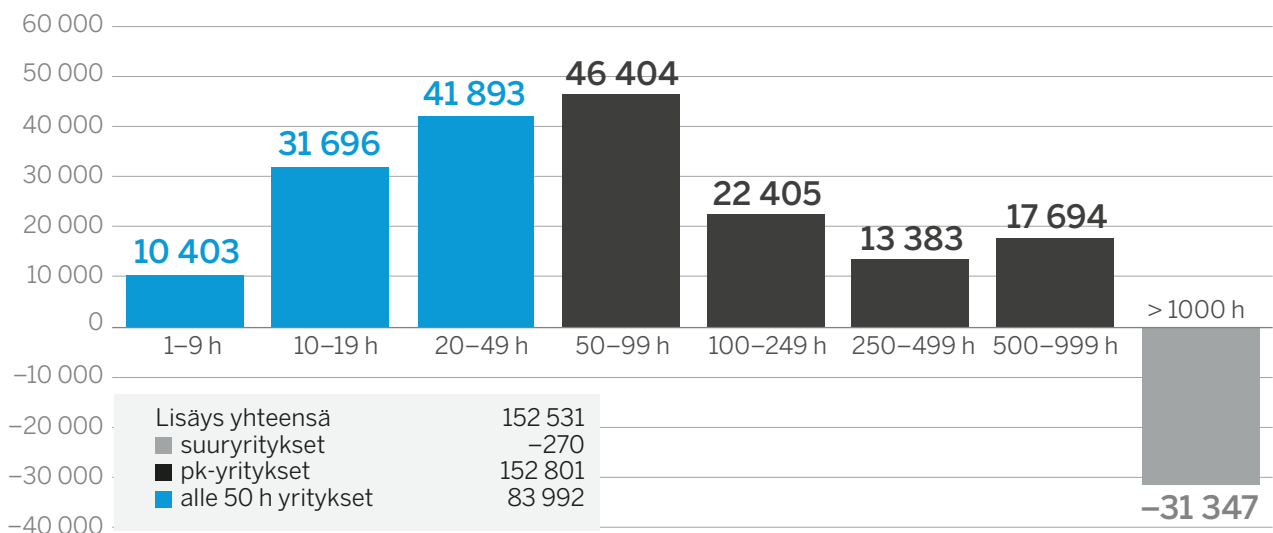
Suomalaiset yritykset (pl. maa-, metsä-, ja kalatalous) työllistivät toissa vuonna 1 451 700 henkilöä, kun työllisten määrä muunnetaan kokopäiväisiksi

työpaikoiksi. Mikroyritysten eli 1–9 henkeä työllistävien yritysten osuus tästä työllisten määrästä oli hieman yli viidennes ja koko pk-sektorin 63 prosenttia.

Vuosina 2001–2021 työpaikkojen nettolisäys kertyi kokonaan pk-yrityksiin. Kaikkein eniten henkilöstön määrä kasvoi 10–99 henkilön yrityksissä. Sen sijaan suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä yrityksissä oli vuonna 2021 henkilöstöä 270 henkilöä vähemmän kuin vuosituhannen alussa. Suuryritysten henkilöstömäärän lasku johtuu yli 1 000 hengen yritysten merkittävästi laskeneesta henkilöstömäärästä. Suurimpien yritysten työllisten määrän laskua selittää osin monien toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen.

Yritysten henkilömääriä vertailtaessa on myös huomattava, että kasvaessaan yritykset voivat siirtyä kokoluokasta toiseen. Lisäksi tilastovuodesta 2021 alkaen tilaston henkilöstömäärä- ja palkkasummatiedot on laskettu uudella menetelmällä uutta tulo- ja rekisterin aineistoa käyttäen. Tämän vuoksi vuoden 2001 lähtölukuja on muutettu suhteellisesti yhtä paljon kuin oli vuosimuutos välillä 2020–2021.

Kuva 3: Työllisten määrän muutos erikokoisissa yrityksissä vuosina 2001–2021

Lähde: Tilastokeskus. Henkilömäärät muunnettu kokopäiväisiksi työpaikoiksi, pl. maa-, metsä- ja kalatalous

¹ Yritysten lukumäärä vuonna 2022 ei ole verrannollinen aiemmissa pk-barometreissa ilmoitettuihin lukumääriin. Yritysten rakenne- ja tilinpäätös-tilaston tilastoyksiköiden joukkoa on laajennettu tilastovuodesta 2021 alkaen. Tilastoyksiköiden rajauksesta on poistettu toiminta-aikaa sekä yritysten kokoa koskeneet rajoitukset.

3. Suhdanteet

3.1 YLEISET SUHDANNENÄKYMÄT

Pk-yritysten suhdanneodotukset ovat laskeneet poikkeuksellisten vuosien sekä edelleen jatkuvan epävarmuuden seurauksena voimakkaasti: suhdannenäkymien saldoluku laski syksystä kahdeksalla yksiköllä ja saa arvon -14. Pk-yritysten odotukset ennakoivat Suomen taloudelle heikompa kehitystä kuin suurin osa talousennusteista. Bruttokansantuotteen perustuvat arviot talouden kehityksestä ennustavat Suomeen loppuvuodeksi hyvin lievää tai nollakasvua. Ennusteiden perusteella talouden taantumasta on tulossa lievä ja lyhyt. On kuitenkin syytä korostaa, että sekä talouden tilaan että pk-yritysten odotuksiin liittyy poikkeuksellisen merkittävää epävarmuutta.

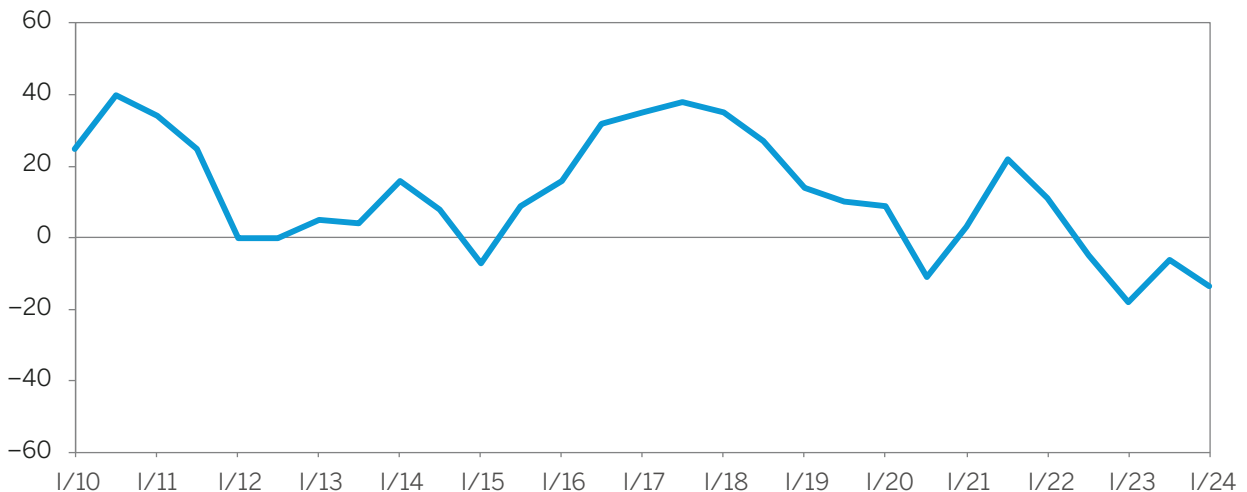
Negatiivisia odotuksia selittävät osaltaan Venäjän aloittaman Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan jatkuminen, korkotason kehitys sekä epävarma maailmantalouden yleiskuva. Näiden tekijöiden odotetaan näkyvän negatiivisesti kaikilla keskeisillä markkina-alueillamme myös vuonna 2024. Sodan ete-

nemistä on vaikea ennustaa ja sen seuraukset kotimaassa sekä maailmalla vaikuttavat merkittävästi toimintaympäristön epävarmuuteen.

Pk-yrityksistä 17 prosenttia arvioi suhdanteen paranevan seuraavien 12 kuukauden aikana ja 31 prosenttia pelkää sen heikkenevän. Syksyn barometrissa parempia suhdanteita ennakoivia oli neljä prosenttiyksikköä enemmän ja heikkeneviä suhdanteita ennakoivia neljä prosenttiyksikköä vähemmän. Hieman yli puolet pk-yrityksistä arvioi suhdanteiden pysyvän samana.

Pk-yritysten odotukset ovat negatiivisia kaikilla päätoimialoilla. Pienin muutos tapahtui kaupan alalla, jossa saldoluku laski viisi yksikköä tasolle -16. Heikoimmat näkymät ovat rakentamisessa, jossa odotukset painuivat aiempaa voimakkaammin negatiiviseksi: rakentamisen saldoluku laski yhdeksän yksikköä ja saa arvon -32. Palveluissa saldoluku painui syksyn nollasta negatiiviseksi arvoon miinus seitsemän. Luku on päätoimialoista vähiten negatiivinen.

Kuva 4: Suhdannenäkymät, saldoluku

Teollisuuden saldoluku saa arvon –23.

Poikkeuksellisesti suurempien, vähintään 50 henkeä työllistävien pk-yritysten odotukset lähitulevaisuuden suhteen ovat negatiivisemmat kuin pienten ja mikroyritysten. Poikkeuksellista on myös se, että vähiten negatiiviset odotukset ovat pienimillä, yhdestä neljään henkilöä työllistävillä yrityksillä: samaan aikaan kun vähintään 50 henkilöä työllistävien yritysten odotusten saldoluku saa kokoluokista selvästi negatiivisimman arvon –30, alle viiden hengen yritykset saavat arvon –10.

Barometrissa kysytään myös yritysten tämänhetkistä tilannetta suhteessa 12 kuukauden takaiseen tilanteeseen. Suhdannetilanne on tällä hetkellä noin 21 prosentilla pk-yrityksistä parempi kuin vuosi sitten. Yrityksistä 38 prosenttia ilmoittaa, että tilanne on heikompi kuin vuosi sitten, joten tämänhetkistä tilannetta kuvaava saldoluku saa arvon –17. Saldoluku on täten laskenut edellisestä barometrasta kahdeksan yksikköä. Tilanne on heikentynyt kaikilla päätoimialoilla.

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana */ **/

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku */
Kaikki yritykset	17	52	31	-14
Toimialoittain				
Teollisuus	14	48	37	-23
Rakentaminen	11	46	43	-32
Kauppa	19	46	35	-16
Palvelut	19	55	26	-7
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	54	29	17	36
Kasvuhakuiset	28	50	21	7
Asemansa säilyttäjät	13	51	36	-23
Ei kasvutavoitetta	5	62	33	-28
Toimintansa lopettavat	2	29	69	-67
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	17	55	28	-10
5–9 henkilöä	18	47	35	-17
10–19 henkilöä	17	48	35	-18
20–49 henkilöä	19	44	37	-17
yli 50 henkilöä	11	47	42	-30
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1990	12	51	37	-25
1990–1999	12	53	34	-22
2000–2009	16	53	32	-16
2010 jälkeen	19	53	28	-9
2020 jälkeen	36	43	21	15

*/ Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

**/ Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosentiosuuksien erotuksesta.

3.2 LIIKEVAIHTO

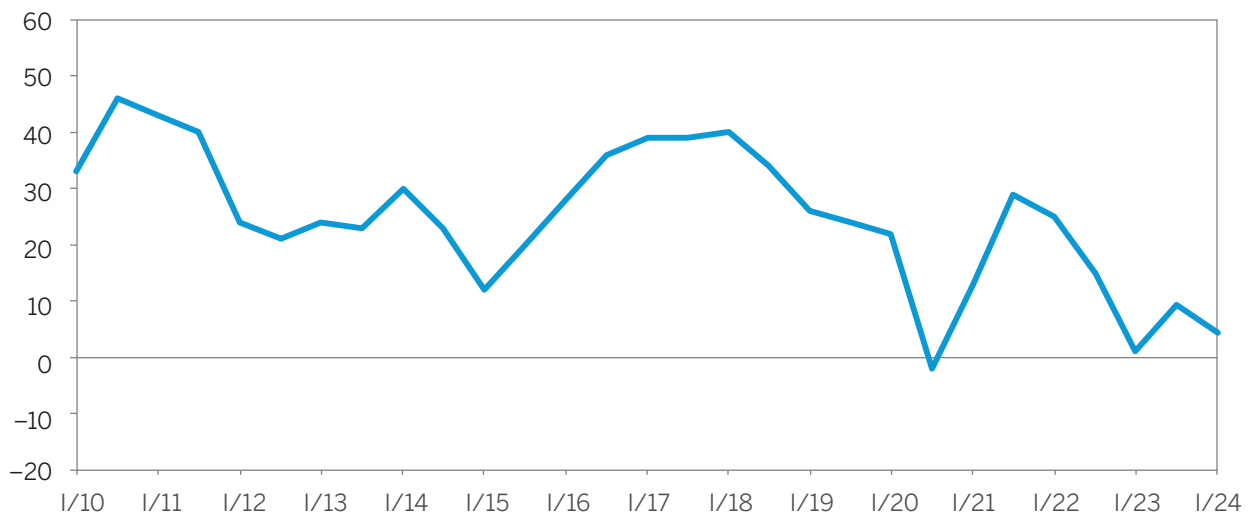
Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat laskeneet samaan aikaan, kun yleiset suhdanneodotukset ovat heikentyneet. Liikevaihto-odotusten suunta kääntyi laskuun syksyn barometrissa näkyneen lievän elpymisen jälkeen, ja saldoluvun arvo on huolestuttavan matala. Saldoluku laski syksyn barometrissa viisi yksikköä ja saa arvon neljä.

Korkeimmat odotukset liikevaihdon kasvusta ovat kaupan alalla, jossa saldoluku on viisi. Syksyllä kaupan lukema oli yksi. Teollisuuden odotukset laskivat 17 yksikköä syksystä. Teollisuuden liikevaihto-odotuksissa näkyy siis voimakasta heikentymistä. Palveluissa liikevaihto-odotukset heikentyivät vain hieman: laskua on tullut syksyyn nähden viisi yksikköä ja palveluiden saldoluku saa arvon 12. Rakentami-

sen liikevaihto-odotukset ovat viime kevään tapaan päätoimialoista synkimmät: odotukset ovat laskeneet kuudella yksiköllä, ja saldoluku saa voimakkaasti negatiivisen arvon -21.

Pk-yritysten arviot liikevaihdon kehityksestä vaihtelevat merkittävästi toimialan mukaan. Liikevaihto-odotukset ovat selvästi heikoimmat pienimmissä pk-yrityksissä. Erot eri kokoluokan pk-yritysten välillä ovat kuitenkin kaventuneet syksyn barometrissa. 27 prosenttia alle 5 henkilön yrityksistä uskoo liikevaihtonsa pienenevän. Suuremmissa pk-yrityksissä vastaava osuus on noin 26 prosenttia. Alle 5 hengen yrityksissä liikevaihdon kasvua odottavien osuus on 29 prosenttia, kun muissa kokoluokissa se vaihtelee 35 ja 37 prosentin välillä.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	31	41	27	4
Teollisuus	29	42	30	-1
Rakentaminen	19	42	40	-21
Kauppa	34	38	28	5
Palvelut	35	42	23	12

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.3 KANNATTAVUUS

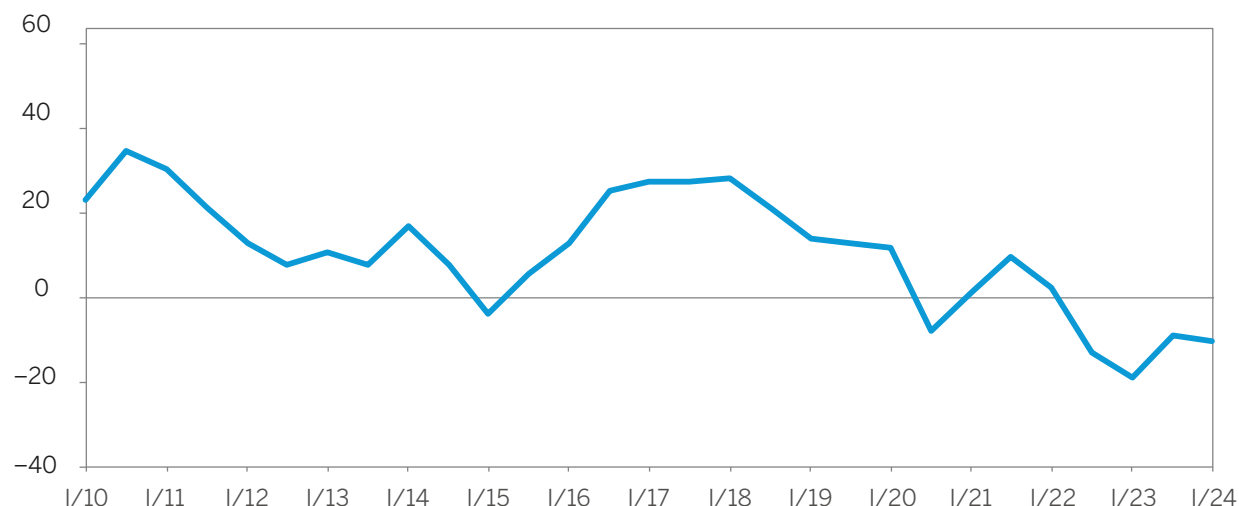
Pk-yritysten kannattavuusodotukset ovat viime vuosina heikentyneet voimakkaasti samaan aikaan, kun yleinen luottamus talouteen on laskenut. Kevään 2023 barometrissa odotukset kannattavuudesta olivatkin alempana kuin kertaakaan vuoden 1992 jälkeen. Kannattavuusodotukset palautuivat hieman syksyllä 2023, mutta kääntyivät tässä barometrissa lievään laskuun. Kannattavuusodotusten saldoluku pysyy negatiivisena arvolla -11. Lähes puolet pk-yrityksistä odottaa kannattavuutensa pysyvän ennallaan seuraan 12 kuukauden aikana.

Odotukset heikkenivät rakentamisessa ja palveluissa, mutta paranivat hieman teollisuudessa ja kaupan alalla. Teollisuudessa odotukset nousivat kaksi

yksikköä päätyen arvoon miinus kahdeksan. Kaupassa saldoluku nousi arvosta -21 lukemaan -14. Selvästi muita päätoimialoja negatiivisemmat kannattavuusodotukset ovat rakentamisessa, jossa saldoluku saa arvon -28. Rakentamisessakin lähes puolet yrityksistä odottaa kuitenkin kannattavuuden pysyvän ennallaan.

Poikkeuksellista tilanteessa on se, että yrityksen kokoluokka ei näyttäisi olevan yhteydessä odotuksiin kannattavuuden kehittymisestä: kaiken kokoisten pk-yritysten näkymät ovat selvästi negatiiviset. Odotukset ovat vähiten negatiiviset alle viiden hengen yrityksissä, kun taas negatiivisimmat näkymät ovat 10–19 henkilön yrityksissä.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	21	47	32	-11
Teollisuus	23	46	31	-8
Rakentaminen	13	47	40	-28
Kauppa	22	42	36	-14
Palvelut	22	48	29	-7

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.4 VAKAVARAI SUUS

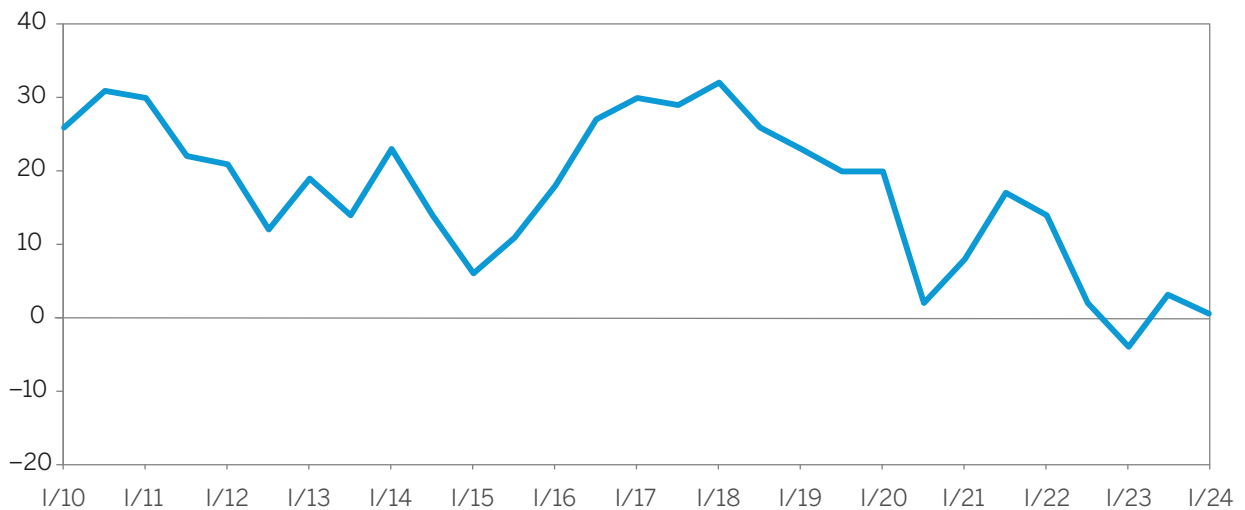
Hieman aiempaa harvempi pk-yritys odottaa vakavaraisuutensa paranevan. Saldoluku laski edellisestä barometrasta kaksi yksikköä arvoon yksi. Odotukset vakavaraisuuden kehityksestä ovat kuitenkin lievästi positiivisemmat kuin vuosi sitten keväällä, jolloin saldoluku oli miinus neljä.

Negatiivinen suunta johtuu rakentamisen ja palveluiden vakavaraisuusodotusten heikkenemisestä, sillä muilla päätoimialoilla odotukset paranivat lievästi. Rakentamisen saldoluku laski kahdeksalla yksiköllä arvoon -13 ja palveluiden neljällä yksiköllä

arvoon neljä. Eri kokoluokkien saldoluvut vaihtelevat 20–49 hengen yritysten seitsemästä 10–19 hengen yritysten miinus kuuteen.

Aikaisintaan vuodesta 2020 alkaen toimineissa yrityksissä odotetaan positiivisempia vakavaraisuuden muutoksia kuin muissa yrityksissä, saldoluvun ollessa näissä yrityksissä 19. On kuitenkin huomattava, että barometrissa mitataan vakavaraisuuden muutoksen suuntaa ja voimakkuutta, ei vakavaraisuuden tasoa.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	22	58	21	1
Teollisuus	24	56	20	4
Rakentaminen	15	57	28	-13
Kauppa	23	54	24	-1
Palvelut	23	59	19	4

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.5 INVESTOINNIT

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointejaan merkittävästi lähiaikoina. Heikentyneiden suhdanne- ja kasvuodotusten seurauksena kaikilla päätoimialoilla on enemmän investointejaan vähentäviä yrityksiä kuin niitä, joissa investointien odotetaan lisääntyvän.

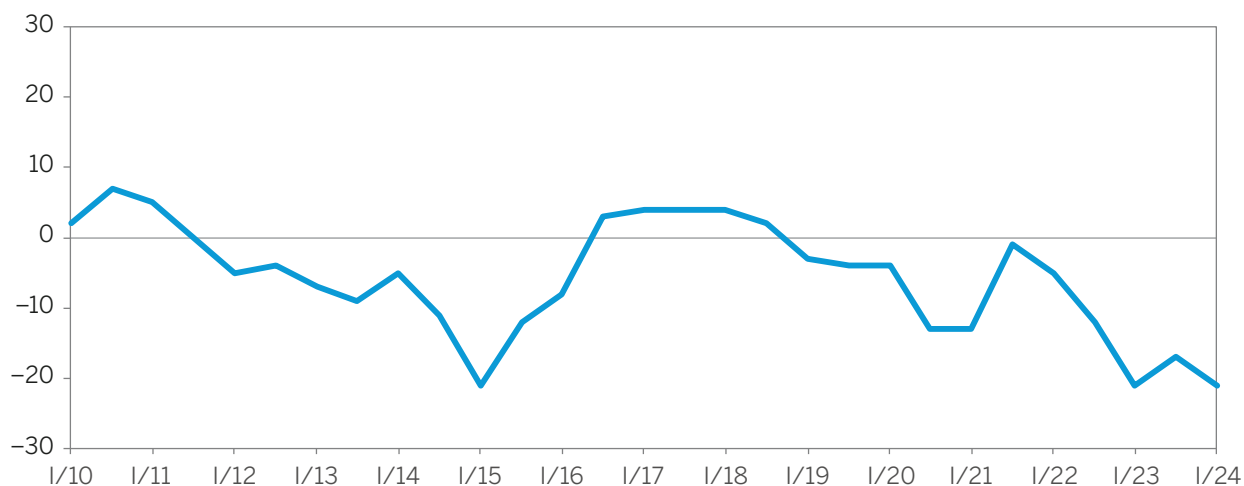
Investointien arvon muutosodotusten saldoluku päättyi lukemaan -21. Saldoluvun arvo laski syksystä neljä yksikköä. Investointiodotusten heikko kehitys on todennäköisesti yhteydessä poikkeuksellisen suureen epävarmuuteen sodan jatkumisesta, talouskasvun nopeudesta ja toimintaympäristön muutoksista.

Myös historiallisen nopeasti tapahtuneella korotason nousulla on suora vaikutus pk-yritysten investointeihin ja investointiaikeisiin. Kevään 2024 barometrissa lähes joka viides yritys piti rahoituksen hintaa keskeisenä syynä sille, että ei aio lisätä investointejaan. Vastaus oli erityisen yleinen teollisuusyrityksissä, joista 38 prosenttia ilmoitti sen syyksi olla lisäämättä investointeja.

Heikoimmat odotukset investointien lähiajan kehityksestä ovat rakentamisessa ja kaupassa, joissa saldoluku saa arvot -37 ja -25. Edelliseen barometriin verrattuna rakentamisen investointien saldoluku laski neljä ja kaupan alan viisi yksikköä. Teollisuudessa ja palveluissa laskua edelliseen barometriin on yhdeksän ja kolme yksikköä, ja ne päättyvät saldolukuihin -20 ja -16. Selvästi suurin lasku syksyyn verrattuna nähtiin siis teollisuuden investointiodotuksissa.

Huolestuttava signaali investointiodotuksissa on myös voimakkaasti kasvuhakuisten pk-yritysten investointien kehitystä peilaavan saldoluvun lasku suhteessa edelliseen barometriin. Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten saldoluku saa arvon 20, kun syksyllä 2023 se oli 32. Kasvuhakuisimmat yritykset aikovat odotetusti edelleen lisätä investointejaan, mutta jatkuessaan investointihalujen hiipuminen voi olla merkki koko talouden pidemmän aikavälin kasvuodotusten heikkenemisestä.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	12	55	33	-21
Teollisuus	14	53	34	-20
Rakentaminen	8	47	45	-37
Kauppa	12	52	36	-25
Palvelut	13	58	29	-16

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.6 INNOVAATIOT SEKÄ TUOTANNON JA TUOTTEIDEN KEHITYS

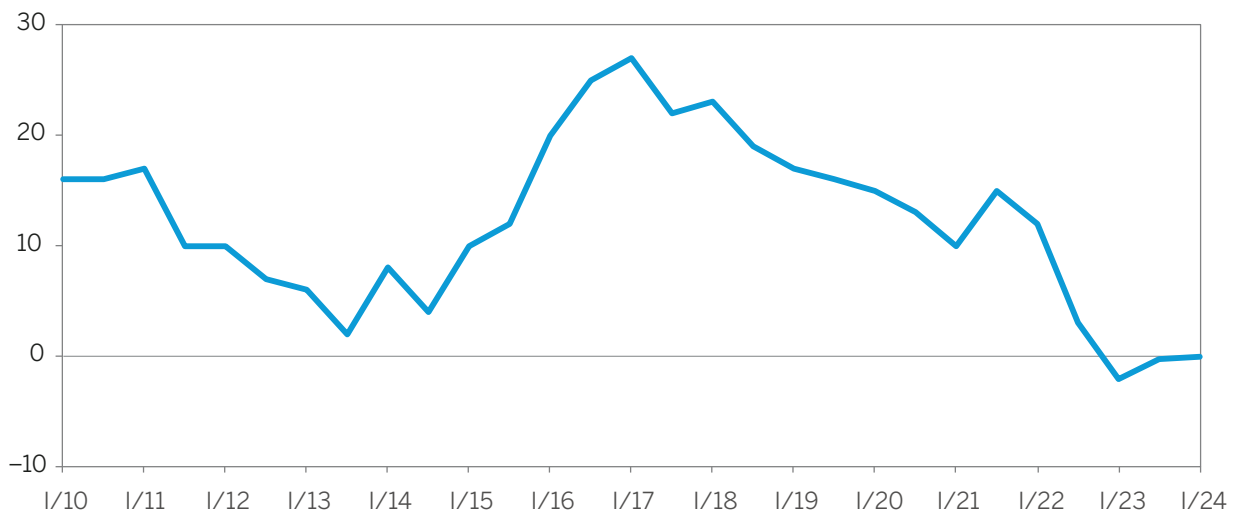
Innovaatiot sekä tuotannon ja tuotteiden kehitys ovat välttämätön osa yritysten uudistumisesta ja kasvua. Yritysten tiukka talous on viime vuosina vähentänyt mahdollisuuksia aktiiviseen innovointiin ja tuotekehitykseen. Tämän seurauksena yrityksiin on muodostunut painetta toiminnan kehittämiseen.

Barometrin tulosten perusteella yritykset ymmärtävät innovaatioiden ja tuotekehityksen merkityksen menestymisen lähteenä. Vaikka yritysten tulevaisuudennäkymät ovat tällä hetkellä tavallista epävarmemmat, ylivoimaisesti suurin osa yrityksistä on pitämässä innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehitystyön määrän ennallaan. Tämä näkyy baro-

metrin tuloksessa, joka pysyi syksyn tapaan nollassa.

Noin viidennes pk-yrityksistä aikoo vähentää panostuksiaan innovaatioihin sekä tuotannon ja tuotteiden kehitykseen seuraavan 12 kuukauden aikana. Noin viidennes pk-yrityksistä myös odottaa innovaatioiden sekä tuotannon ja tuotteiden kehityksen kasvavan. Edelleen enemmistö vastaajista, 60 prosenttia, ilmoittaa pitävänsä tuotekehityksensä nykyisellään. Eniten panostuksia aiotaan lisätä teollisuudessa ja palveluissa, joissa 24 ja 22 prosenttia pk-yrityksistä odottaa innovaatioiden sekä tuotannon ja tuotteiden kehityksen kasvavan.

Kuva 9: Innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	20	60	20	0
Teollisuus	24	57	20	4
Rakentaminen	12	60	28	-16
Kauppa	17	61	23	-6
Palvelut	22	61	17	5

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.7 HENKILÖSTÖN MÄÄRÄ

Pk-yritykset huolehtivat henkilöstöstä ja sinnittelevät heikkojen taloustilanteiden yli pitämällä siitä kiinni. Tämä kehitys on nähtävissä myös tämän barometrin tuloksissa: ylivoimaisesti suurin osa pk-yrityksistä haluaa edelleen pitää kiinni työvoimastaan.

Kohonneen korkotason ja geopoliittisen epävakauden negatiiviset vaikutukset ovat huomattavat ja tulevaisuuden näkymät edelleen hyvin epävarmat. Odotukset henkilöstön määrän kehityksestä ovat heikentyneet keväästä 2022 asti. Nyt odotukset ovat negatiiviset ensimmäisen kerran sitten syksyn 2020, mikä voi ennakoita lomautusten ja irtisanomisten määrän kasvua. Varsinkin teollisuudessa on nähtävissä merkittävä pudotus henkilöstömäärän odotuksissa viime syksystä: toimialan saldoluku laski arvosta kahdeksan arvoon miinus kymmenen. Ennen syksyä 2020 pk-yritysten odotukset henkilöstön määrän kasvusta olivat negatiiviset viimeksi vuonna 2009 finanssikriisin seurauksena.

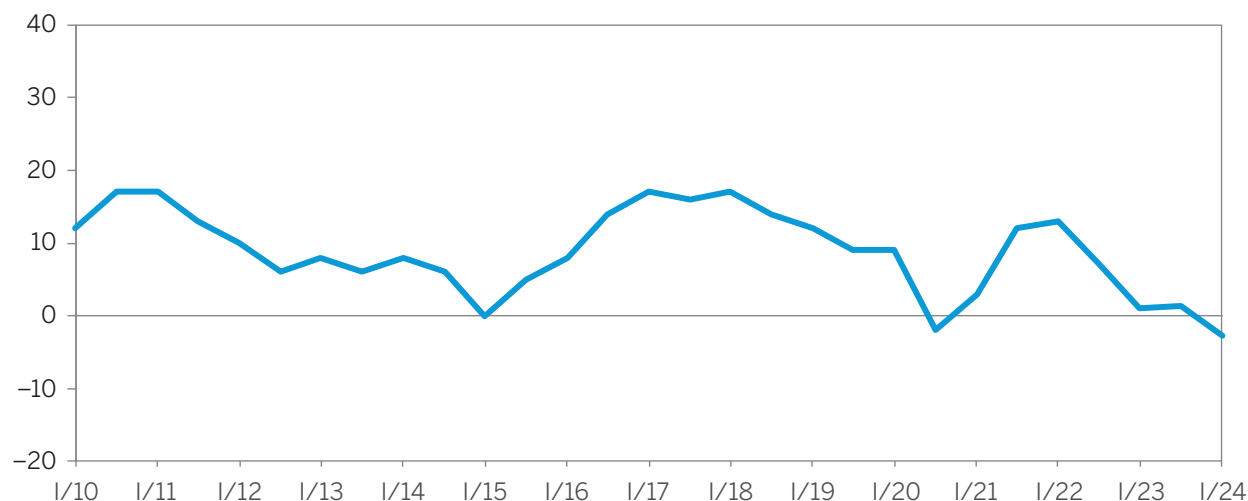
Hieman yli kymmenes pk-yrityksistä aikoo lisätä

henkilöstön määrää seuraavan vuoden aikana. Sen sijaan 14 prosenttia yrityksistä odottaa henkilöstönsä määrän vähentyvän. Odotusten saldoluvuksi saadaan miinus kolme, joka on neljä yksikköä alhaisempi kuin syksyllä. Edelleenkin suuri enemmistö, eli 74 prosenttia pk-yrityksistä, aikoo kuitenkin säilyttää nykyisen henkilöstömääränsä.

Palveluissa työllisyysnäkymät ovat hieman paremmat kuin muilla toimialoilla, ja alan saldoluku saa arvon yksi. Näkymät laskivat eniten teollisuudessa, jossa syksyn saldoluku kahdeksan laski arvoon -10. Rakentamisessa ja kaupassa saldoluvut pysyivät nollan alapuolella arvoilla -13 ja miinus neljä.

Kokoluokittain tarkasteltuna selvästi positiivisimmat työllisyysnäkymät ovat 20–49 henkilön yrityksissä. Alle kymmenen henkilöä työllistävät sekä suuret, yli 50 henkilöä työllistävät pk-yritykset eivät odota lisäävänsä henkilöstön määrää juuri lainkaan. 10–19 henkilön yritykset suunnittelevat kasvattavansa henkilöstön määrää lievästi.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	12	74	14	-3
Teollisuus	12	65	23	-10
Rakentaminen	9	70	21	-13
Kauppa	10	76	14	-4
Palvelut	13	76	11	1

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.8 VIENTI JA LIKETOIMINTA ULKOMAILLA

Ulkomaankaupan odotuksista kysyttiin yrityksiltä, jotka harjoittavat vientiä tai tuontia. Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavia pk-yrityksiä on 21 prosenttia barometrin vastaajista. Luonnollisesti vientiä harjoitetaan eniten teollisuuden ja kaupan aloilla ja vähiten rakentamisessa. Vientiä harjoittavista yrityksistä hieman alle joka viidennellä vienti muodostaa pääosan yrityksen liiketoiminnasta.

Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavista pk-yrityksistä joka kymmenennellä on ulkomainen tytär- tai yhteisyritys. Suora vienti on yleisin kansainvälistymisen muoto. Suoraa tavara- tai palveluvientiä on selvästi yli puolella kaikista vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavista pk-yrityksistä. Huomion-

arvoista on erityisesti viime vuosien palveluviennin voimakas lisääntyminen: keväällä 2023 suoraa palveluvientiä harjoitti 41 prosenttia pk-yrityksistä ja se oli jo lähes yhtä yleistä, kuin tavaravienti. Nyt suoraa palveluvientiä harjoittavien yritysten osuus on kuitenkin laskenut 37 prosenttiin eli lähes kymmenen prosenttiyksikköä suoraa tavaravientiä alemmaksi.

Vientiodotuksissa ja toteutuvan viennin määrässä muutokset ovat usein nopeita ja jyrkkiä. Venäjän hyökkäys Ukrainaan näkyi selvästi pk-yritysten odotuksissa viennin arvon muutoksesta kevään 2023 barometrissa, erityisesti rakentamisen alalla. Vuoden 2023 aikana monet vientiyritykset ovat ehtineet löytää uusia kohdemaita Venäjän viennin loputtua.

Taulukko 9: Yritysten liiketoiminta ulkomailla, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla	21	47	8	28	18

Taulukko 10: Viennin tai liiketoiminnan muodot yrityksillä, joilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla, % */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tavaroiden vientiä	45	84	39	68	21
Suoraa palveluiden vientiä	37	9	34	11	59
Lisensointi- tai franchising-toimintaa	5	4	11	3	6
Palkka- tai sopimusvalmistusta	7	9	2	12	5
Ulkomainen yhteisyritys tai tytäryritys	10	8	9	12	9
Muu	20	7	33	17	24

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 11: Vientiä harjoittavien yritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	35	51	14	21
Teollisuus	37	48	15	23
Rakentaminen	37	50	12	25
Kauppa	34	53	13	22
Palvelut	34	51	15	19

**/ Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.9 TUONTI

Suoraa tuontia harjoittaa 17 prosenttia pk-yrityksistä. Osuus on selvästi vähäisempi kuin viennissä, vaikka merkittävä osa kaupan pk-yrityksistä hankkii myytävät tuotteensa itse ulkomailta. Viimeksi kuluneen vuoden aikana tilanne tuontikaupassa on pysynyt suurin piirtein muuttumattomana, joskin tuloksissa näkyy jonkin verran toimialakohtaista vaihtelua.

Tuontiodotusten saldoluku on noussut lievästi viimeisen vuoden aikana. Saldoluku saa arvon kahdeksan, kun tuonnin kasvua odottaa 28 prosenttia ja supistumista 20 prosenttia tuontiyrityksistä. Rakentamisen tilanne on pysynyt syksyn jälkeen lähes muuttumattomana: edelleen vain noin viidennes rakentamisen tuontiyrityksistä uskoo tuonnin läh-

tevän kasvuun. Alan odotukset ovatkin selvästi muita toimialoja negatiivisemmat saldoluvulla miinus seitsemän. Kaupan tuontinäköymät ovat sen sijaan hieman parantuneet syksyyn verrattuna. Positiivista on huomata, että poikkeuksellisten vuosien jälkeenkin kaupan alalla yli kolmannes pk-yrityksistä uskoo tuonnin lähtevän kasvuun.

Samoin kuin viennissä, myös tuonnissa odotukset kehityksestä ovat siis viime vuosina hiipuneet, vaikka ovatkin edelleen positiiviset. Odotusten muutos on samansuuntainen, mutta tuontiyritysten näköymät tuonnin kehityksestä ovat selvästi varovaisempia kuin vientiyritysten odotukset viennin kehityksestä.

Taulukko 12: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suoraa tuontia	17	40	7	47	8

Taulukko 13: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	28	53	20	8
Teollisuus	22	58	20	3
Rakentaminen	21	51	28	-7
Kauppa	34	45	21	13
Palvelut	24	61	15	8

**/ Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.10 TUOTANTOKUSTANNUKSET

Tuotantokustannusten lasku on pk-yrityksissä harvinaista, ja nytkin odotusten saldoluku pysyy korkeana. Samoin erot toimialojen välillä ovat yleensä pieniä. Niin on tälläkin kertaa, ja hajonta on jopa hieman kaventunut vuoden takaisesta.

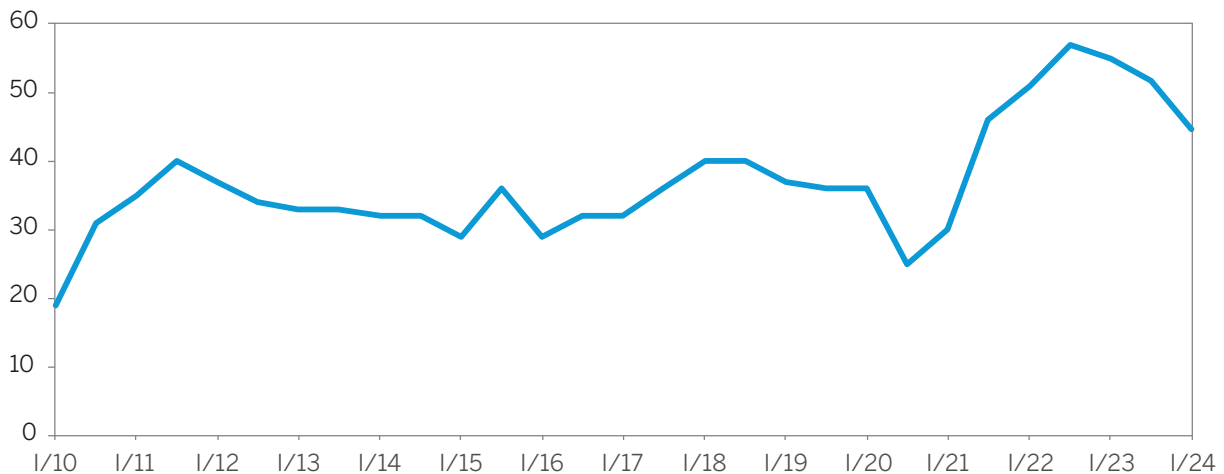
Kokoluokittain tarkasteltuna selvästi pienin saldoluku on alle viiden hengen yritysten ryhmässä. Näillä yrityksillä kustannukset ovat muita yrityksiä tiukemmin yhteydessä yrittäjän omaan palkkaan. Tilanteen poikkeuksellisuutta kuvastaa se, että vaikka yleisten suhdanneodotukset ovat erittäin negatiiviset, odotukset tuotantokustannusten kehityksestä ovat edelleen korkealla. Vähintään viisi henkeä työllistävästä ja

sitä suuremmista yrityksistä 58–67 prosenttia arvioi tuotantokustannustensa kohoavan.

Kustannusten nousuodotukset kasvoivat voimakkaasti syksyn 2020 barometrissa vuoden 2022 syksyyn, mutta ovat sen jälkeen kääntyneet takaisin laskuun. Odotukset ovat kuitenkin edelleen koholla 2010-luvun keskimääräiseen tasoon verrattuna.

Haastavaksi nykytilanteen tekee se, että tuotantokustannusten arvioidaan olevan samaa tasoa ja kasvavan yhtä nopeasti tai jopa nopeammin kuin vahvan talouskehityksen oloissa. Nyt kustannusten nousuun joudutaan sopeutumaan hyvin epävarmoissa olosuhteissa.

Kuva 11: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 14: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana **/

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	53	39	8	45
Teollisuus	51	39	10	42
Rakentaminen	49	39	12	36
Kauppa	56	37	7	50
Palvelut	53	40	7	46

** / Saldoluku voi pyöristettyjen lukujen vuoksi erota prosenttiosuuksien erotuksesta.

3.11 INFLAATIO-ODOTUKSET

Pk-yritysten hintaodotuksissa näkyy, että omien myytävien tuotteiden ja palvelujen hinnoitteluvaran kasvun kiihtyminen on taittunut. Lopputuotteiden ja palveluiden hintojen arvioidaan edelleen nousevan, mutta ei enää läheskään yhtä nopeasti kuin vielä vuosi sitten odotettiin. Yritysten myymien lopputuotteiden hintojen arvioidaan seuraavien 12 kuukauden aikana nousevan 3,1 prosenttia. Tältä osin hintaodotukset ovat laskeneet hieman yli puolitoista prosenttiyksikköä edellisen barometrin tasosta.

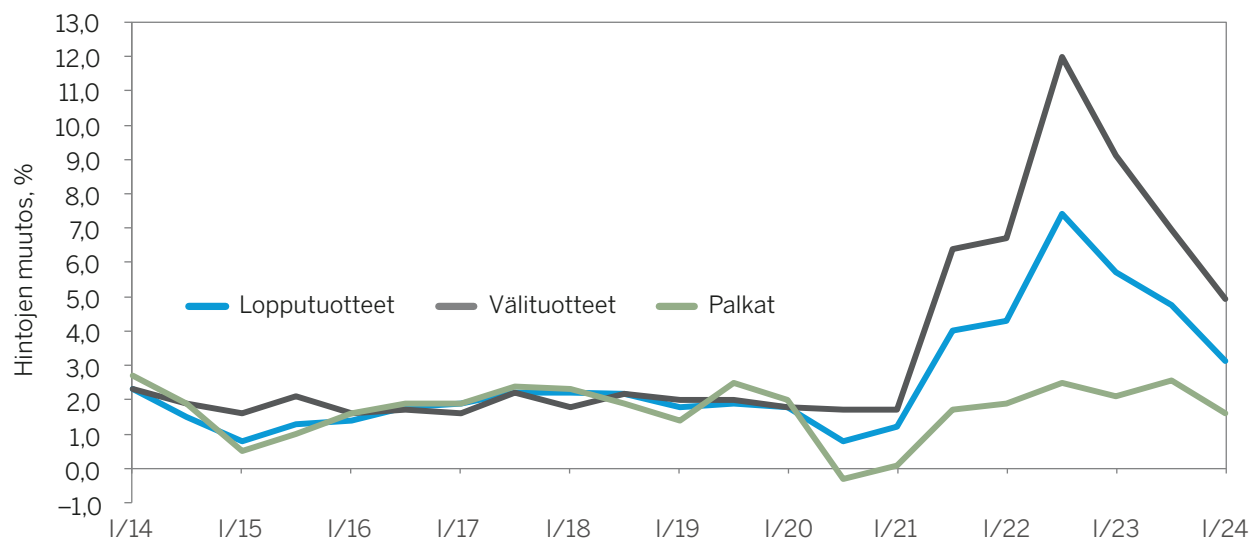
Yritysten hinnoitteluvara ei riitä kompensoimaan sitä, että välituotteiden hintojen odotetaan edelleen nousevan yli puolitoista kertaa nopeammin kuin lopputuotehintojen. Tilannetta helpottaa hieman se, että palkkojen osalta nousuodotukset ovat maltillisia. Palkkojen arvioitu muutosnopeus on loppu- ja välituotteiden tapaan hidastunut syksystä. On kuitenkin hyvä huomioida, että palkat reagoivat normaalisti

hintoihin ja suhdanteisiin pitkäköllä viiveellä.

Toimialakohtaiset erot inflaatio-odotuksissa ovat enimmäkseen pieniä. Palveluissa välituotteiden odotetaan kallistuvan 5,1 prosenttia ja palkkojen nousevan 1,8 prosenttia. Rakentamisessa välituotteiden nousuksi odotetaan 4,6 prosenttia ja palkkojen odotetaan nousevan vain 0,6 prosenttia, mikä on vähemmän kuin millään muulla toimialalla. Teollisuudessa välituotteiden hintojen odotetaan nousevan 3,7 prosenttia ja palkkojen 1,8 prosenttia.

Kaikilla päätoimialoilla ensisijaisena haasteena on edelleen välituotteiden lopputuotteita nopeampi hintojen nousu. Palkkojen nousupaine on palannut suurin piirtein vuosien 2016–2019 tasolle. Vaikka välituotteiden hintojen kasvun kiihtyminen onkin taittunut, kokonaisuutena tilanne on edelleen haastava. Jatkuessaan hinnoitteluvaran kasvun ylittävä välituotteiden hintojen kasvu heikentää yritysten toimintaedellytyksiä

Kuva 12: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 15: Odotukset hintojen muutoksen tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana, %

	Lopputuotteet	Välituotteet	Palkat
Kaikki yritykset	3,1	4,9	1,6
Teollisuus	2,8	3,7	1,8
Rakentaminen	2,2	4,6	0,6
Kauppa	3,0	4,8	1,6
Palvelut	3,5	5,2	1,8

4. Pk-yritysten kehittyminen ja kansainvälistyminen

4.1 KASVU

Kestävän talouskasvun, työllisyyden ja kansantalouden tuottavuuskehityksen peruspilarina toimii yksityisen sektorin kyky ja mahdollisuudet kehittyä ja toimia tehokkaasti. Yritysten toimintamahdollisuuksien tai kilpailun rajoitukset voivat vaikuttaa kielteisesti kansantalouden kasvupotentiaaliin ja työllisyyteen. Vastaavasti panostukset yritysten kasvumahdollisuuksien tukemiseen voivat parantaa työllisyytilannetta ja lieventää julkisen talouden haasteita.

Kasvuyritysten rooli on tärkeä, sillä ne kehittävät omaa liiketoimintaansa, osaamistaan ja uutta teknologiaa sekä hyödyntävät jo olemassa olevaa teknologiaa ja siten toimivat kasvun moottoreina ja myös kirittäjinä muille yrityksille. Innovatiivisten kasvuyritysten toiminnasta seuraa positiivisia ulkoisvaikutuksia koko yhteiskunnalle. Yritysten kasvuhakuisuus on siis yhteydessä investointihalukkuuteen: osaa- jien saatavuus on edellytys investoinneille. Toisaalta investointihalukkuus on yksi henkilöstömäärän kasvattamisen taustasyistä.

Kasvavat yritykset luovat työpaikkoja ja investoivat keskimäärin muita yrityksiä enemmän. Usein kasvu liittyy myös yritysten haluun ja tarpeeseen kansainvälistyä. Kansainvälisillä markkinoilla oman

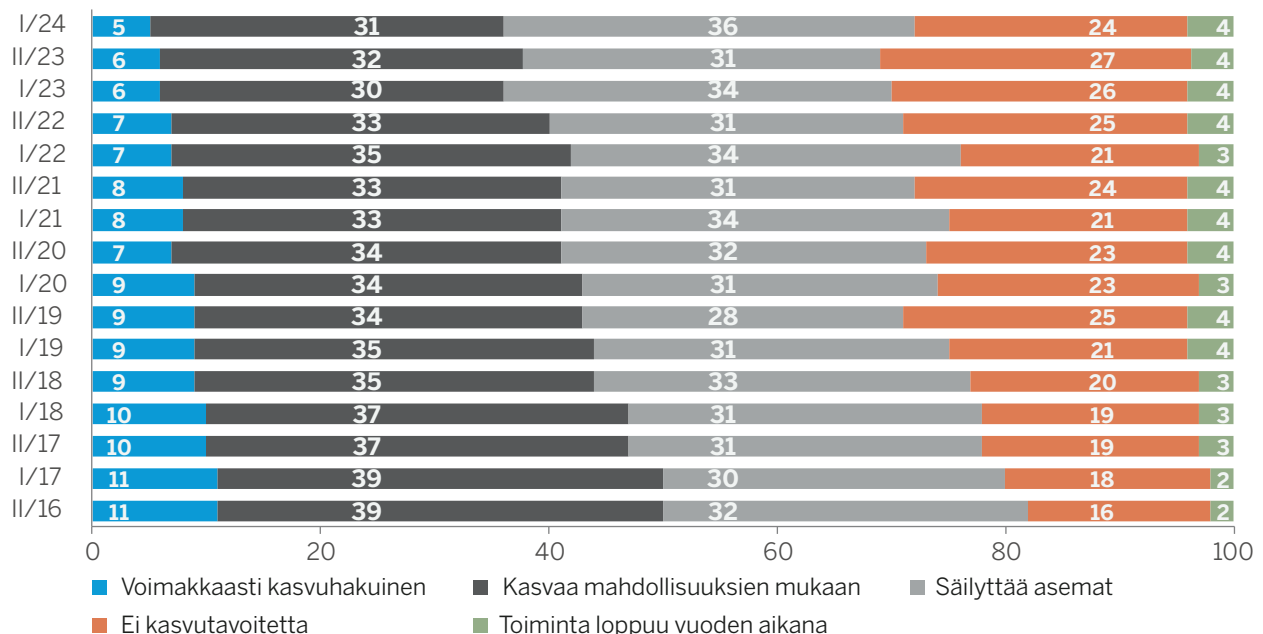
markkina-aseman säilyttäminen vaatii aivan toisenlaista panostusta yritystoiminnan kehittämiseen. Tämän yritysjoukon panostuksen sivutuotteenä yhteiskunnan rahoituspohja myös vahvistuu.

Positiivista on se, että viime vuosien monet kriisit eivät ole merkittävästi tukahduttaneet yritysten kasvuhaluja. Edelleen yli kolmannes pk-yrityksistä on voimakkaasti tai mahdollisuuksien mukaan kasvuhakuisia. Voimakkaasti kasvuhakuisten osuus on kuitenkin vaatimaton ja pidemmän aikavälin trendinomainen lasku aiheuttaa huolta. Enää viisi prosenttia pk-yrityksistä ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuisia, kun vielä 2016 osuus oli 11 prosenttia. Mahdollisuuksien mukaan kasvua tavoittelevien yritysten osuus pysyi monta vuotta samalla tasolla, mutta sekin on kääntynyt lievään laskuun keväästä 2022 alkaen. On selvää, että tämä kehityskulku tulee saada kääntymään, ja siinä yritysten toimintaympäristön sekä liiketoiminnan kehittämisen kriittinen tarkastelu on välttämätöntä.

Toisaalta ei kasvutavoitteita raportoivien yritysten määrän kasvu kääntynyt selvään laskuun palaten vuoden 2022 tasolle ja on nyt 24 prosenttia. Osuus on kolme prosenttiyksikköä pienempi kuin viime syksynä, mutta vuonna 2016 vastaava osuus oli vain 16 prosenttia.

Kaikki yritykset eivät luonnollisesti joka hetki pysty

Kuva 13: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

tai pyri kasvamaan. Joskus oman markkinaosuuden säilyttäminen voi olla järkevä strategia ja joskus on aika jopa supistaa toimintaa ja suunnata katse uuden luomiseen. On myös syytä huomata, että nykyisen aseman säilyttäminen edellyttää yrityksiltä keskimääräistä kasvua. 36 prosenttia pk-yrityksistä aikoo säilyttää nykyisen asemansa, mikä on korkein osuus sitten syksyn 2009.

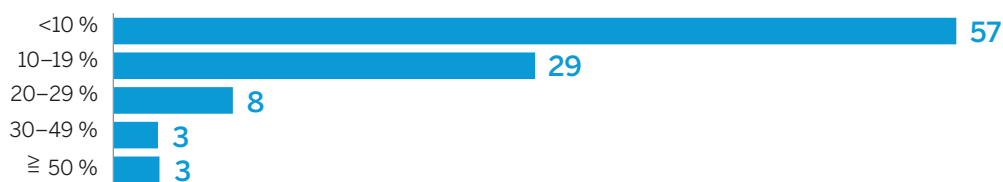
Pk-yritysten toiminnan lopettamista harkitsevien määrä on pysynyt pitkään vakaana noin neljässä prosentissa. Ensiarvoisen tärkeää on kaikin mahdollisin keinoin yrittää vauhdittaa omistajanvaihdoksia ja yrityskauppoja, jotta elinvoimaisten yritysten jatko saadaan varmistettua.

Toimialoittain katsottaessa teollisuus on kasvuhaluisten yritysten joukossa omassa luokassaan, sillä 47 prosenttia teollisuusyrityksistä on kasvuhakuisia tai voimakkaasti kasvuhakuisia. Teollisuuden toimiala kohtaa kansainvälistä kilpailua useammin ja

siten kasvuhakuisuus on elinehto markkinoilla pärjäämisessä. Kasvua tai voimakkaasti kasvua hakevien yritysten osuus rakentamisen toimialalla on vain 23 prosenttia, mikä johtuu alan poikkeuksellisen vaikeasta suhdannetilanteesta. Kaupan toimialalla kasvuhakuisia on 40 prosenttia ja palveluiden toimialalla 38 prosenttia pk-yrityksistä.

Kasvua hakevien yritysten määrä korreloi selvästi yrityksen henkilöstön määrän kanssa. Mitä suurempi yritys, sitä todennäköisemmin se tavoittelee kasvua. Samoin uudemmat yritykset ovat odotetusti keskimäärin vanhoja yrityksiä useammin voimakkaasti kasvuhakuisia. Pidempään toimineilla yrityksillä on ollut enemmän aikaa kasvaa, ja kasvuhakuisuus on keskimäärin yleisempää uusilla tai maantieteellisesti laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa. On syytä kiinnittää huomiota siihen, että nykyistä suurempi osa pienemmistä yrityksistä löytäisi kasvupolulle.

Kuva 14: Liikevaihdon kasvutavoite kyselyä edeltävänä vuonna, %

Taulukko 16: Yritysten kasvuhakuisuus, %

	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitetta	Toimintansa lopettava
Kaikki yritykset	5	31	36	24	4
Toimialoittain					
Teollisuus	10	37	38	14	1
Rakentaminen	2	21	40	31	6
Kauppa	6	34	43	13	4
Palvelut	6	32	32	27	4
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	4	26	33	33	5
5–9 henkilöä	6	35	43	14	2
10–19 henkilöä	8	37	42	12	1
20–49 henkilöä	11	47	34	8	0
yli 50 henkilöä	13	54	30	2	1
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	3	29	41	23	4
1990–1999	4	27	37	28	4
2000–2009	4	29	36	28	3
2010–2019	7	33	34	23	4
2020+	12	41	29	15	3

4.2 UUSIUTUMINEN

Taluskasvu hyytyi vuoden 2023 lopulla, kun rakentamisen ja teollisuuden vaikeudet jatkuivat. Korkeat korot välittyvän Suomen talouteen muuta euroaluetta voimakkaammin talouden rakenteen ja lainamarkkinoiden erilaisuuden vuoksi. Alkuvuoden osalta talousnäkömät pysyvät hyvin heikkoina, mutta pientä positiivista tunnelmaa tuovat loppuvuodelle osakemarkkinoiden nousu, luottamusmittareiden toipuminen ja korkohuipun hellittäminen.

Teknologinen kehitys edistyy vauhdikkaasti suhdanteista riippumatta ja vaikuttaa yritysten arkeen yhä voimakkaammin. Digitalisaatio, automatisaatio ja robotisaatio valtavirtaistuvat ja pk-yritysten paineet uudistua ja kehittyä teknologian mukana kasvavat. Kriisien vauhdittama teknologisten ratkaisujen kysyntä jatkaa kasvuaan, samoin niiden käyttöönotto.

Yli viidennes pk-yrityksistä on ottanut käyttöön uutta teknologiaa viimeisen vuoden aikana, mikä on seitsemän prosenttiyksikköä enemmän kuin viime syksynä. Nopea teknologinen kehitys ja haastava taloudellinen ympäristö korostavat myös tarvetta organisoida työ yrityksen sisällä uudella tavalla. Tällaisiin toimiin on ryhdytty 48 prosentissa pk-yrityksistä.

Kaikilla toimialoilla hieman yli puolet yrityksistä on kouluttanut olemassa olevaa henkilöstöään. Nopeasti kehittyvässä maailmassa osaava henkilöstö on avainasemassa yritysten menestyksen kannalta. Uudistumishalukkuus ilmenee myös siinä, että lähes kolmannes yrityksistä on tuonut markkinoille uusia tuotteita tai palveluita. Sen sijaan uuden henkilöstön palkkaaminen uusiutumistoimena on laskussa, nyt niin oli tehnyt 35 prosenttia pk-yrityksistä, kun viime syksyn barometrissa osuus oli 37 prosenttia ja vielä vuosi sitten 40 prosenttia.

Uudet ideat ja innovaatiot syntyvät tyypillisesti erilaisissa verkostoissa. Keskeistä on osaaminen, joka liittyy toimintaympäristöihin, nopeisiin päätöksiin, markkinointiin ja myyntiin. Laajentuminen uusille markkinoille ja uusien liiketoimintamallien käyttöönotto on edellytys verkostojen laajentamiselle ja uusiin toimintaympäristöihin tutustumiselle. Siksi on huolestuttavaa, että vain 17 prosenttia yrityksistä on ottanut käyttöön uusia liiketoimintamalleja ja alle viidennes yrityksistä on laajentanut toimintaansa uusille markkinoille. Osuudet ovat nousseet hieman viime syksystä, mutta laskeneet noin prosenttiyksikön vuoden takaisesta.

Taulukko 17: Yritysten tekemät uusiutumistoimet, %, */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Investoinnit	67	67	71	64	67
Uuden henkilöstön palkkaaminen	35	42	33	37	34
Henkilöstön koulutus	54	50	48	53	57
Työn organisointi uudella tavalla	48	57	40	53	47
Uusien tuotteiden tai palveluiden lanseeraaminen	31	41	16	43	30
Laajentuminen uusille markkinoille	18	23	17	17	18
Uusien teknologioiden käyttöönotto	22	26	14	20	25
Uusien liiketoimintamallien käyttöönotto	17	14	11	20	18
Toiminnan laajentaminen uusille toimialoille	14	12	15	10	15

*/ Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.3 KANSAINVÄLISTYMINEN

Kansainvälisyys on usealle pk-yritykselle avain menestykseen. Yhä useammalle yritykselle se on myös välttämätön väylä selviytymiselle. Monella toimialalla Suomen kotimarkkinat ovat suhteellisen rajalliset, joten kasvua on haettava ulkomailta. Kansainvälisille markkinoille lähteminen ja siellä menestyminen on erittäin suuri ponnistus pienelle ja keskikokoiselle yritykselle. Kansainvälisessä kilpailussa pärjäävät yritykset ovat keskimääräistä tuottavampia ja sitä kautta kasvavat nopeammin.

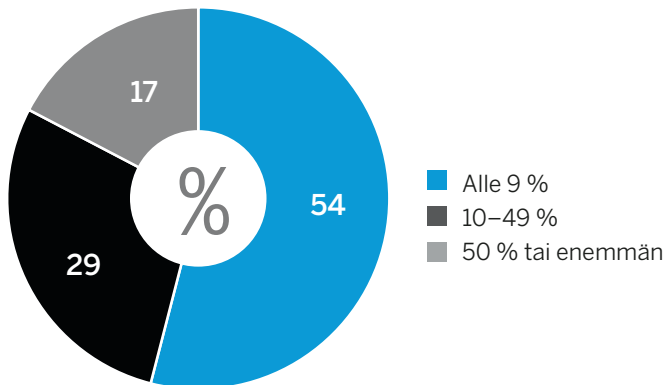
Pk-yrityksistä 21 prosentilla on vientiä tai muuta liiketoimintaa ulkomailla. Osuus on hieman laskenut sitten edellisen barometrin. Kansainvälistyminen myös vaihtelee merkittävästi toimialojen välillä. Teollisuudessa hieman alle puolet yrityksistä toimii kansainvälisen kaupan piirissä, kun taas rakentamisessa osuus on vain kahdeksan prosenttia. Palveluiden ja kaupan toimialalla osuudet ovat 18 ja 28 prosenttia. Toimialat ovat tietenkin luonteeltaan hyvin

erilaisia, ja rakentaminen luonnollisesti keskittyy vahvimmin kotimaahan.

Kansainvälisyys luonnollisesti eroaa merkittävästi myös yrityskoon suhteen: yrityksissä, joissa työskentelee vähintään 50 henkilöä, noin 44 prosentilla on vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla. 1–4 henkilöä työllistävissä yrityksissä vastaava osuus on 19 prosenttia. Odotetusti kansainvälistymisessä löytyy suuria eroja myös kasvuhakuisuuden suhteen. Voimakkaasti kasvuhakuisista yrityksistä hieman alle puolet toimii kansainvälisillä markkinoilla, kun taas niiden yritysten kohdalla, joilla ei ole kasvutavoitetta, vain noin 11 prosentilla on vientiä tai muuta kansainvälistä toimintaa.

Niistä yrityksistä, joilla on liiketoimintaa ulkomailla, 45 prosentilla on suoraa tavaroiden vientiä. Palveluita samasta joukosta vie 37 prosenttia. Kansainvälistä toimintaa harjoittavien ja voimakkaasti kasvuhaluisten yritysten joukosta noin 69 prosen-

Kuva 15: Viennin osuus kokonaisliikevaihdosta, %

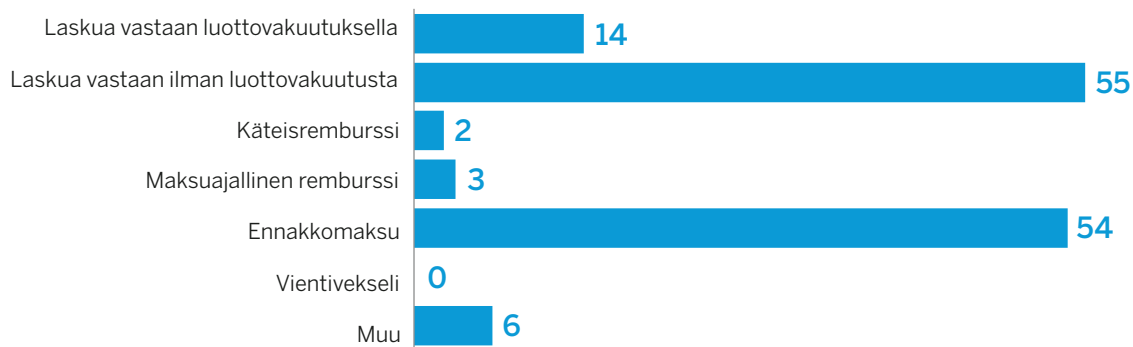
tilla on suoraa tavaravientiä. Myös suoraa palveluvientiä on voimakkaasti kasvuhakuisissa yrityksissä selvästi muita ryhmiä enemmän, osuuden ollessa 36 prosenttia. Tulokset tukevat oletusta siitä, että vientitoiminnan yleisyydellä on yhteys nopeampaan kasvuun ja korkeampaan työllisyyteen.

Kansainvälistyneistä yrityksistä vajaalla viidenneksellä viennin osuus liikevaihdosta on vähintään 50 prosenttia, ja vientitoiminta on siten yrityksen ensisijainen liikevaihdon lähde. Hieman yli puolella kansainvälistyneistä yrityksistä viennin osuus liikevaihdosta jää alle kymmeneen prosenttiin ja vajaalla kolmanneksella viennin osuus kokonaisliikevaihdosta sijoittuu välille 10–49 prosenttia. Vaikka yritysten viennin osuus liikevaihdosta jäisikin pieneksi, niin vientitoiminnan vaikutus on todennäköi-

sesti näillekin yrityksille liikevaihto-osuuttaan merkittävämpi. Erityisesti näin on, jos talouden kehitys on vientialueella positiivisempaa kuin kotimaisella päämarkkina-alueella.

Pk-yritykset vievät tuotteitaan tai palveluitaan yleisesti ennakkomaksua vastaan. Näin tekee 54 prosenttia yrityksistä, mikä on viisi prosenttiyksikköä vähemmän kuin syksyn barometrissa. Pandemia-aikana näin toimivien yritysten määrä kasvoi hiukan normaalioloihin verrattuna heijastaen lievää varovaisuuden lisääntymistä. Lisäksi on huomionarvoista, että jopa 55 prosenttia yrityksistä ilmoittaa toimivansa laskua vastaan ilman luottovakuutusta. Yritysten käytänteet voivat luonnollisesti myös vaihdella riippuen vastapuolesta ja kohdemaasta.

Kuva 16: Vientikaupan rahoitusinstrumenttien käyttö, %

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5. Toimintaympäristö

5.1 PK-YRITYSTEN RAHOITUS

Talouden aktiviteetin hiipuminen ja sen seurauksena yritysten heikentynyt luottokelpoisuus yhdistettynä pankkitoiminnan tiukkaan sääntelyyn näkyvät pk-yritysten ulkoisen rahoituksen käytössä: barometrin mukaan selvästi alle puolella pk-yrityksistä on lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta. Suhteessa syksyn barometriin ulkoisen rahoituksen käyttö on lievästi laskenut. Lainaa pankista tai muusta rahoituslaitoksesta omaavien pk-yritysten osuus on kuitenkin kokonaisuudessaan muuttunut viime vuosien aikana hyvin vähän.

Yksi Suomen pankkisektorin erityispiirteitä on sen keskittyneisyys. Tämä piirre näkyy luonnollisesti myös pk-yritysten rahoituspalvelujen saannissa. Kaksi suurinta toimijaa vastasivat tämän barometrin mukaan 71 prosentista pk-yritysten palveluista yrityk-

sen pääpankkina. Markkinoiden keskittyneisyydellä on suuri vaikutus esimerkiksi siihen, miten pk-yritykset kykenevät kilpailuttamaan rahoitustaan. Sektorin keskittyneisyyden lisäksi myös yksittäisen pankin palvelut keskittyvät yhä harvempiin toimipisteisiin. Tämä asettaa osaltaan haasteita pk-yritysten pankki- ja rahoituspalvelujen saatavuudelle.

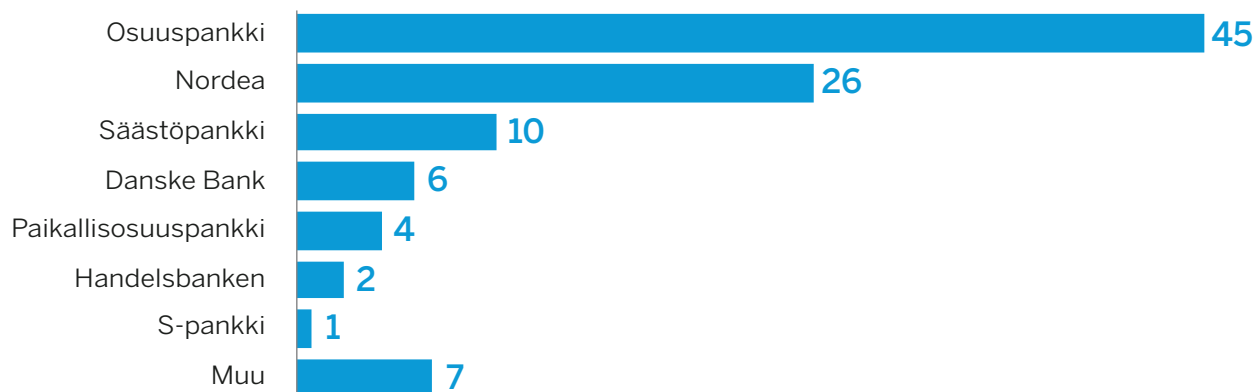
Rahoituksen saatavuus näyttäisi säilyneen viime syksyn tasolla. Viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana rahoitusta ottaneiden määrä on kasvanut hieman edellisestä barometrissa. Pk-yrityksistä 22 prosenttia raportoi ottaneensa viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana ulkoista rahoitusta. Kasvua syksystä on prosenttiyksikkö.

Tällä kierroksella seitsemän prosenttia pk-yrityksistä kertoi, että ei ole hakenut rahoitusta viimei-

Taulukko 18: Ulkoisen rahoituksen yleisyys, %

	Toimialoittain				
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
On lainaa	43	52	49	50	39
	Kokoluokittain				
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
On lainaa	34	53	58	58	78

Kuva 17: Yrityksen pääpankki, %

sen 12 kuukauden aikana, vaikka sille olisi ollut tarvetta. Luku on laskenut kahdella prosenttiyksiköllä syksystä ja sen voidaan katsoa olevan kohtuullisella tasolla. Samaan aikaan on kuitenkin hyvä huomata, että rahoitusta hakeneista yrityksistä vain kolme prosenttia kertoi saaneensa kielteisen rahoituspäätöksen. Vaikuttaa siltä, että osa rahoitusta tarvitsevista pk-yrityksistä ei hae rahoitusta. Syynä hakemattomuuteen ovat ensisijaisesti kireät vakuusvaatimukset ja rahan korkea hinta.

Pankkien yrityslainoja koskeva luottopolitiikka on kiristynyt edelleen. Pk-yrityksistä 75 prosenttia katsoo rahoittajien muuttaneen luottopolitiikkaa kiristä-

vään suuntaan. Merkittävin syy rahoitusolojen kiristymiseen on voimakkaasti nousseet korot. Tämän lisäksi vakuusvaatimukset ja oman pääoman vaatimus ovat nousseet.

Merkittävin muutos tapahtui kuitenkin rahoituksen yleisessä saatavuudessa. Pk-yrityksistä 36 prosenttia ilmoitti rahoituksen yleisen saatavuuden heikentyneen. Nousua vuoden takaiseen oli peräti kuusi prosenttiyksikköä. Huolestuttavaa tilanteessa on se, että rahoittajien luottopolitiikan kiristyminen näkyy voimakkaimmin suurempien ja kasvuhakuisten yritysten kohdalla. Ulkoisen rahoituksen saatavuusongelmat välittyvät suoraan näiden pk-yritysten mah-

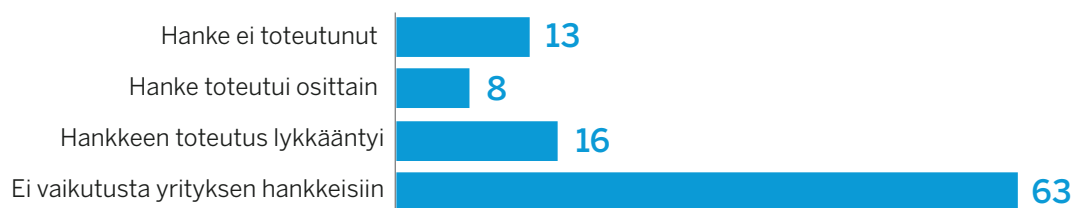
Taulukko 19: Ulkoisen rahoituksen hankkimisen tarve viimeisen 12 kk aikana, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Kyllä, ja saanut rahoitusta	22	25	25	22	20
Kyllä, mutta ei ole saanut rahoitusta	3	3	2	4	4
Kyllä, mutta jättänyt hakematta rahoitusta	7	10	7	8	7
Ei ole ollut tarvetta	68	62	66	65	69

Taulukko 20: Syyt miksi ei ole saanut tai on jättänyt hakematta rahoitusta, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Rahan korkea hinta	23	10	36	22	22
Kireät vakuusvaatimukset	26	39	25	30	23
Rahoituksen huono yleinen saatavuus	14	17	12	12	15
Vientisaatavien vakuuttamisen vaikeus	1	0	1	0	1
Laina-ajan lyhyys	2	0	1	2	2
Korkea oman pääoman vaatimus	12	5	14	10	14
Muu syy	22	28	11	25	23

Kuva 18: Rahoituksen ehtojen ja saatavuuden vaikutus hankkeiden toteutumiseen, %

dollisuuksiin investoida, kasvaa, kansainvälistyä ja työllistää.

Oman pääoman merkitys rahoituksen saatavuudessa on korostunut samaan aikaan, kun talouden aktiviteetin hiipuminen on syönyt monen pk-yrityksen varoja. Koska oma pääoma vaikuttaa rahoitusrisktiin, on oman pääoman puutteesta tullut merkittävä este saada rahoitusta. Lisäksi yrityksen vieraan pääoman rahoitukseen saattaa liittyä rahoitusrakennetta koskevia erityisehtoja, joiden vuoksi oman pääoman muutoksilla voi olla välitön vaikutus jo olemassa olevan vieraan pääoman korkoon ja takaisinmaksuvaatimuksiin.

Rahoituksen käytössä ei ole suurta muutosta yritysten eri kokoluokissa. Osuudet ovat muuttuneet vain lievästi verrattuna edelliseen Pk-yritysbaromet-

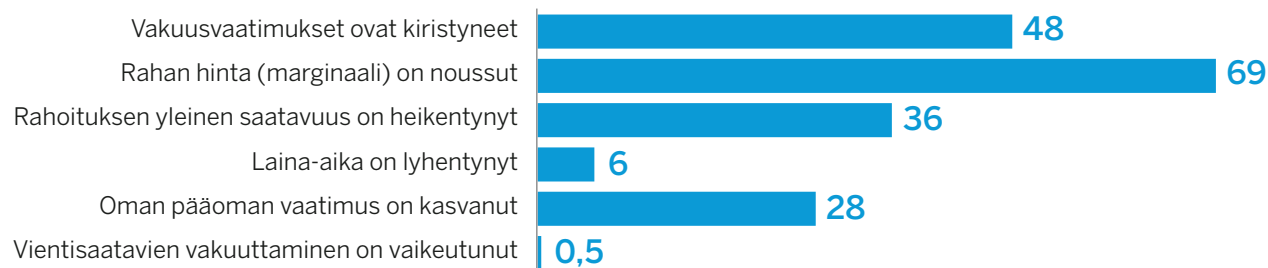
riin. Ainoa merkittävä muutos on tapahtunut 20–49 henkilöä työllistävässä pk-yrityksissä, joissa rahoituksen käyttö on laskenut selvästi. Suurimmissä, yli viidenkymmenen hengen pk-yrityksissä rahoituksen käyttö on yleisintä ja vastaavasti pienimmissä mikroyrityksissä keskimääräistä vähäisempää. Pienemistä yrityksistä vain vajaa kuudennes on viimeisen vuoden aikana hankkinut pankki- tai muuta rahoitusta. Tämä osuus on kuitenkin kasvanut hieman viime syksystä.

Pk-yritykset aikovat hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana hieman enemmän kuin edellisen, syksyllä julkaistun barometrin aikaan. Nyt 20 prosenttia vastaajista aikoo hakea rahoitusta, kun loppuvuodesta osuus oli kaksi prosenttiyksikköä pienempi. Muutoksen taustalla on rakentamisen, palve-

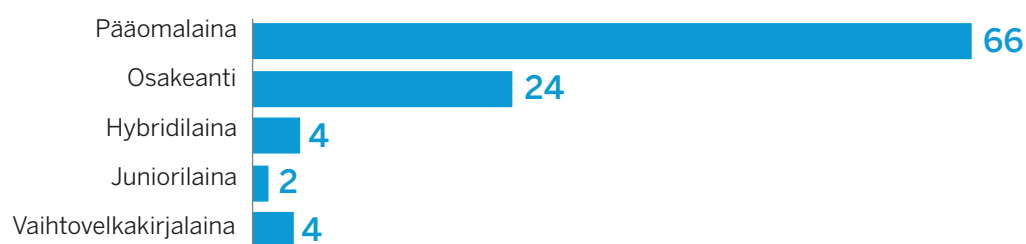
Kuva 19: Rahoittajien luottopolitiikan kiristyminen viimeisen 12 kuukauden aikana, %

Kuva 20: Miten luottopolitiikka on kiristynyt, %

Kuva 21: Oman pääoman ehtoisen rahoituksen lähteet, %

luiden ja kaupan yritysten aiempaa suurempi tarve hakea rahoitusta. Sen sijaan teollisuudessa rahoituksen ottamisaikomukset ovat laskeneet. Kehitys ei ole kuitenkaan oleellisesti muuttanut toimialojen välisiä eroja. Yleisimmin rahoitusta aiotaan perinteiseen tapaan ottaa teollisuudessa.

Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna aikomuksissa hakea rahoitusta ei ole merkittäviä eroja edelliseen barometriin verrattuna. Suurimmilla pk-yrityksillä aikomukset ovat hieman laskeneet. Sen sijaan kaikissa muissa kokoluokissa pk-yritysten rahoitusaikomukset ovat hieman kasvaneet syksyn tasosta. Huolestuttavaa rahoituksenottamisaikomuksissa

on se, että vaikka kasvuhakuisten yritysten kiinnostus ulkoista rahoitusta kohtaan on säilynyt kohtuullisen hyvänä, on se laskenut kolme prosenttiyksikköä viime syksystä.

Rahoituksen ottamisaikomusten taustalla näkyy talouden aktiviteetin hiipuminen, suuri epävarmuus tulevasta talouskehityksestä ja siitä seuraava investointiaktiviteetin vaimuus. Näiltä osin näkymät ovat säilyneet lähes edellisen barometrin tasolla. Pk-yritysten taloudellinen tilanne on kuitenkin edelleen heikentynyt. Tämä näkyy selvästi siinä, että rahoitusta käyttöpääomaksi hakevien yritysten osuus on kasvanut. Niistä pk-yrityksistä, jotka aikovat hakea

Taulukko 21: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Aikoo ottaa rahoitusta	20	26	22	18	19
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Aikoo ottaa rahoitusta	14	24	26	32	54

Kuva 22: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana * /

* / Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

* / Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

rahoitusta, 22 prosenttia hakee sitä yrityksen heikosta tilanteesta johtuvaksi käyttöpääomaksi. Kasvua syksystä on kolme prosenttiyksikköä.

Kone- ja laiteinvestointeihin rahoitusta aikoo hakea 53 prosenttia ulkoisen rahoituksen lisäystä suunnittelevista. Aikomukset ovat kasvaneet kolmella prosenttiyksiköllä edelliseen barometriin verrattuna. Negatiivista on havaita, että yrityksen kasvu- ja kehittämishankkeet ovat edelleen lievästi pienentyneet syinä hakea rahoitusta. Kasvuhankkeisiin rahoitusta aikoo hakea 20 prosenttia. Positiivista on huomata, että aiomukset ovat nousseet prosenttiyksiköllä.

Yritysrahoituksen rakenne muuttuu hyvin hitaasti. Pankkikeskeisyys on pk-yritysten rahoituksessa yleistä ja tässä barometrissa sen osuus on edelleen pysynyt korkealla tasolla. Business Finland ja ELY-keskukset ovat säilyttäneet asemansa pankkilainojen tärkeimpinä vaihtoehtoina yhdessä Finnveran kanssa.

Finnveran rooli pankkilainojen vaihtoehtona ja täydentäjänä on hieman laskenut, mutta edelleen lähes joka viides rahoituksen hakua suunnittelevista kertoo kääntyvänsä Finnveran puoleen. Finanssikriisin pahimpien vaiheiden aikana osuus oli noin 15 prosenttiyksikköä suurempi. Huomionarvoista tässä

Taulukko 22: Ulkoisen rahoituksen tärkein aiottu käyttötarkoitus toimialoittain %, */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Tieto- ja viestintä- tekniikkalaitte/ohjelmistot	8	6	0	6	11
Muut koneet- ja laitteet/ rakennusinvestoinnit	53	60	65	37	53
Kehittämishankkeisiin, ml. henkilöstön osaaminen	15	21	12	11	17
Käyttöpääomaksi kasvuun tai kansainvälistymiseen	20	29	8	31	19
Käyttöpääomaksi suhdeteista/ taloudellisista syistä johtuen	22	20	28	35	17
Omistusjärjestelyt/ yrityskaupat	7	10	10	7	7
Vientikauppojen rahoittaminen	1	3	1	0	2
Muu tarkoitus	8	4	9	10	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

barometrissa on se, että rakennusyritysten kiinnostus on selvästi kasvanut Finnveraa kohtaan ja yhdessä teollisuuden kanssa ne ovat selvästi kiinnostuneempia Finnverasta rahoittajana, kuin kauppa tai palvelut.

Pankkirahoitusta hakeneista 25 prosenttia kertoi, että rahoituksen saatavuus edellytti Finnveran takausta. Osuus laski viime syksystä seitsemän prosenttiyksikköä. Yhtenä syynä laskuun saattaa olla se, että pankeilla on käytössä myös EU-perusteisia takausinstrumentteja. Finnveran takausten osuus oli korkein voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä, joista yli puolet tarvitsi Finnveran takauksen. Pankkirahoitusta hakeneista 5–19 hengen yrityksistä yli 30 prosenttia vastasi, että Finnveran takaus oli rahoituksen saamisen edellytyksenä.

Barometrin tulokset osoittavat, että vähitellen monipuolistumassa ollut yritysrahoitus on kokenut takaiskun. Yrittäjät näyttävät joutuvan turvautumaan

pääasiassa pankkien rahoituspalveluihin. Tämä on valitettavaa, sillä perinteisen pankkirahoituksen saatavuus yrityksille uhkaa hankaloitua jatkossa. Siksi on tärkeää saada uudenlaisia rahoitusmuotoja ja -lähteitä pk-yrityksille.

Haastavaa tilanteessa on se, että uusista rahoituslähteistä suosiotaan lisäsivät ainoastaan pikaluottoyritykset. Tällä kierroksella niitä on käyttänyt yli seitsemän prosenttia pk-yrityksistä. Määrä on lähes kaksinkertaistunut viime syksystä. Tämä kertoo karua kieltä pk-yritysten rahoituslähteiden monipuolistumisesta. Vaikka on selvää, että pikaluottoyritysten tarjoamalle rahoitukselle on tarvetta tietyissä yritysryhmissä, niiden tarjoaman rahoituksen ehdot ovat hyvin vaihtelevat, ja osalla korot ovat erittäin korkeat. Pikaluottoyritysten yrityslainoissa korkotasoa ei ole samalla tavalla rajoitettu kuin kuluttajille annettavassa rahoituksessa.

Kuva 23: Rahoitus edellytti Finnveran takausta, %

Taulukko 23: Ulkoisen rahoituksen aiotut lähteet, % */

	Pankki	Rahoitusyhtiö	Finnvera	ELY-keskus	Business Finland	Yksityinen henkilösijoittaja	Pääomasijoitusyhtiö	Vakuutusyhtiö	Tesi	Joukkorahoitus	Velkakirjat	Listautuminen	Pikaluottoyitys
Kaikki yritykset	67	34	18	16	13	9	6	3	1	2	0	0	5
Toimialoittain													
Teollisuus	75	33	24	27	20	8	10	6	2	2	0	1	4
Rakentaminen	70	31	22	10	11	8	2	5	2	2	1	0	3
Kauppa	78	29	17	13	7	7	3	4	0	2	0	0	6
Palvelut	61	36	16	17	14	9	7	2	1	1	0	0	5
Kasvuhakuisuuden mukaan													
Voimakkaasti kasvuhakuiset	68	22	31	29	33	19	20	4	1	4	0	1	3
Kasvuhakuiset	66	33	21	19	14	9	6	4	1	2	0	0	4
Asemansa säilyttäjät	67	35	14	11	7	6	2	3	1	1	0	0	5
Ei kasvutavoitetta	67	46	7	5	4	2	2	1	0	0	0	0	9
Perustamisvuoden mukaan													
ennen 1990	71	42	13	11	6	2	3	5	0	1	0	0	3
1990–1999	66	32	15	18	13	6	7	5	0	0	0	0	5
2000–2009	68	39	19	16	12	9	6	3	2	2	0	0	4
2010 jälkeen	66	30	19	15	16	11	7	2	1	2	1	0	6
2020 jälkeen	57	22	29	27	26	19	9	1	1	3	0	0	5

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

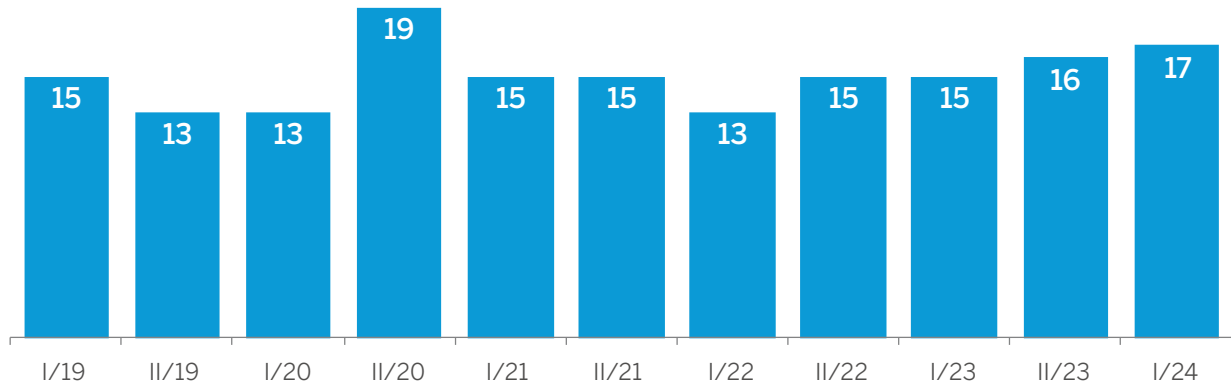
5.2 MAKSUVAIKEUDET

Vuosi 2023 oli monelle pk-yritykselle ennakoitua haastavampi ja talouden aktiviteetti laski vuoden edetessä. Siihen nähden maksuvaikeuksissa olevien yritysten määrä kasvoi maltillisesti loppuvuoden aikana. Tällä kertaa 17 prosenttia yrityksistä raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Huomionarvoista kuitenkin on, että vaikka osuus on noussut syksyn 2023 barometrissa vain prosenttiyksiköllä, on se korkeimmalla tasolla sitten pandemiasyysyn 2020. Maksuvaikeuksia kokeneiden yritysten osuus on kohtuullisen suuri, mutta ottaen huomioon talouden aktiviteetin selvän hiipumisen, korkean korkotason ja edelleen jatkuvan Venäjän hyökkäyssodan suorat ja välilliset vaikutukset, maksuvaikeuksien määrää voidaan pitää vielä kohtuullisena.

Eniten maksuvaikeuksia on kaupan alalla, jolla yrityksistä joka viides raportoi vaikeuksista hoitaa maksujaan viimeksi kuluneen kolmen kuukauden aikana. Maksuvaikeuksien kehityksessä ei toimialojen välillä kuitenkaan ole merkittäviä eroja, vaan kaikilla päätoimialoilla maksuvaikeudet ovat säilyneet ennallaan tai lisääntyneen hieman.

Työllisyyden ja talouskasvun näkökulmasta on haastavaa, että voimakkaasti kasvuhakuisilla yrityksillä maksuvaikeudet ovat jossain määrin yleisempiä kuin muilla pk-yrityksillä. Yritysten elinkaaren näkökulmasta on negatiivista havaita, että nuorempien yritysten tilanne on edelleen hieman heikentynyt ja ne kamppailevat maksuongelmien kanssa aikaisempaa useammin, sekä useammin kuin muut pk-yritykset.

Kuva 24: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet viimeisen 3 kuukauden aikana, %

Taulukko 24: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yrityksellä maksuvaikeuksia	17	17	18	21	15
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitteita	Toimintaansa lopettavat
Yrityksellä maksuvaikeuksia	20	18	19	10	25
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Yrityksellä maksuvaikeuksia	16	18	19	14	20
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990	1990–1999	2000–2009	2010 jälkeen	2020 jälkeen
Yrityksellä maksuvaikeuksia	14	15	17	20	18

5.3 TYÖLLISTÄMINEN JA OSAAVAN TYÖVOIMAN TURVAAMINEN

Yritysten tarve työllistää on vähentynyt lievästi vuoden takaiseen verrattuna, ja luonnollisesti samaan aikaan myös vaikeudet löytää työvoimaa ovat jonkin verran helpottaneet. Kysynnän epävakaus on hieman useammalle pk-yritykselle lisätyövoiman palkkaamisen este kuin vuosi sitten.

Työvoiman saatavuus on edelleen yksi keskeisimmistä syistä siihen, miksi yritykset eivät palkkaa lisätyövoimaa. Yli puolet yrityksistä kokee osaavan ja yrityksen tarpeita vastaavan työvoiman saatavuuden

rajoittavan kasvua ainakin jossain määrin. Se on kasvun merkittävä este 13 prosentille pk-yrityksistä, ja 41 prosenttia kokee, että se rajoittaa kasvua jossain määrin. Työvoiman saatavuus koetaan kaikilla toimialoilla yhtä haasteelliseksi. Mitä kasvuhakuisempi yritys on, sitä todennäköisemmin työvoiman saatavuus koetaan esteeksi.

Henkilöstön osaamiseen panostaminen sekä alihankinta- ja toimittajaverkostojen hyödyntäminen ovat keskeisimpiä tapoja turvata osaavan työvoiman

Kuva 25: Työllistämisen pahin este, % pk-yrityksistä

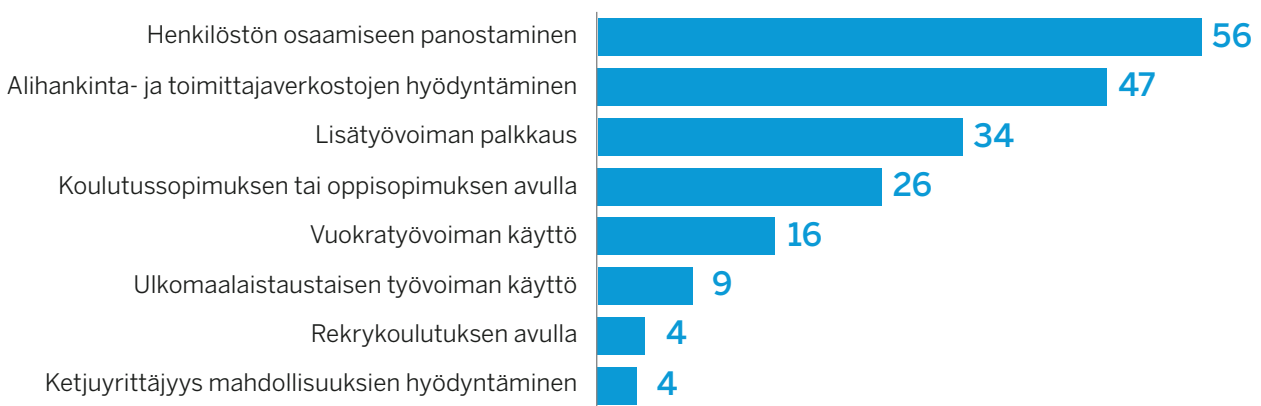
Taulukko 25: Pk-yrityksen työllistämisen pahin este, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Ei tarvetta työllistää	34	23	30	30	37
Pahin este niissä yrityksissä, joissa tarvetta työllistää					
Kysynnän riittämättömyys tai epävakaus	21	30	30	21	17
Palkkataso	6	8	3	8	6
Työn sivukulut	8	7	8	9	8
Irtisanomiseen liittyvä riski	5	6	6	6	5
Muu lainsäädäntö tai työehtosopimus	2	1	3	2	1
Työvoiman saatavuus	16	17	14	15	17
Verotus	1	1	1	1	1
Osa-aikaisen työntekijän palkkaamisen vaikeus	2	1	2	2	3
Muu	2	1	2	1	2

saatavuus. Henkilöstön osaamisen kehittämiseen panostetaan suhteellisesti eniten palveluissa ja kaupassa. Alihankintaverkostojen rakentaminen on yleisintä rakentamisessa. Ulkomaalaistaustaista työvoimaa käytetään työvoimapulan lievittämiseen vähiten kaupan alalla ja rakentamisessa. Yleisintä se on teollisuudessa, missä joka viides yritys turvaa osaavan työvoiman saannin palkkaamalla ulkomaalaistausta

työvoimaa. Hieman yli kolmannes yrityksistä näkee keskeisenä keinona osaavan työvoiman saannin varmistamiseksi lisätyövoiman palkkaamisen. Vuosi sitten osuus oli yli 40 prosenttia. Myös koulutussopimusten ja oppisopimusten hyödyntäminen ovat pk-yrityksille tärkeitä keinoja osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi.

Kuva 26: Keinot varmistaa osaavan työvoiman saanti, %

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 26: Osaavan työvoiman saatavuuden vaikutus, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
On kasvun merkittävä este	13	15	15	12	13
Rajoittaa jossain määrin kasvua	41	47	41	41	40
Yritys saa riittävästi osaavaa työvoimaa	46	38	44	47	47

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5.4 SUHDANNETILANTEeseen SOPEUTUMINEN

Vaikea ja nopeasti muuttuva toimintaympäristö heijastuu yritysten sopeuttamistarpeeseen. Nyt jo lähes joka neljäs yritys suunnittelee sopeuttamistoimia. Tarve on noussut vuoden takaisesta kolme prosenttiyksikköä. Sopeuttamistarve on kasvanut eniten vähintään 50 henkilöä työllistävillä yrityksillä. Toimialoittain tarkasteltuna sopeuttamistarve on suurin teollisuudessa ja rakentamisessa, vähäisintä sopeuttamisen tarve on palveluissa.

Lomautukset ja erilaiset työaikajärjestelyt ovat suunnitelluista sopeuttamistoimista yleisimpiä. Lomautuksia suunnitellaan teollisuudessa ja rakentamisessa selvästi kauppaa ja palveluita enemmän. Työaikajärjestelyjä sen sijaan suunnitellaan rakentamisessa muita toimialoja harvemmin.

Suunnitelmat koronapandemian aikana yleistyneistä tilapäisistä palkan alennuksista ovat lisääntyneet hieman vuoden takaisesta. Niitä aiotaan käyttää

toimena 14 prosentissa sopeuttamistarvetta kokevista yrityksistä, kun vuosi sitten osuus oli 11 prosenttia. Tilapäiset palkanalennukset ovat selvästi muita kokoluokkia yleisempiä kaikista pienimmistä ja kaikista suurimmista pk-yrityksissä. 21 prosenttia alle viiden hengen ja 17 prosenttia vähintään 50 hengen yrityksistä suunnittelee sopeutustoimena tilapäisiä palkan alennuksia seuraavan vuoden aikana.

Irtisanomisia suunnitellaan 21 prosentissa niistä yrityksistä, joilla on tarve sopeuttaa toimintaa. Osuus on noussut kahdella prosenttiyksiköllä vuoden takaisesta ja 11 prosentilla kahden vuoden takaisesta. Ylivoimaisesti suurin osuus irtisanomisia suunnittelevia pk-yrityksiä on vähintään 50 henkilön yrityksissä, joissa 44 prosenttia sopeuttamistarvetta kokevista yrityksistä harkitsee sopeuttamistoimena irtisanomisia. Vielä vuosi sitten irtisanomisia suunniteltiin eniten 20–49 hengen yrityksissä.

Kuva 27: Pk-yritysten suunnitellut sopeuttamistoimet, % pk-yrityksistä, jotka suunnittelevat tekevänsä toimia, */

*/ Vastajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 27: Pk-yritysten suunnittelemat sopeuttamistoimet toimialoittain, % */

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	24	36	33	27	19
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat suunnittelemassa					
Lomautukset	56	75	71	54	45
Irtisanomiset	21	31	25	21	18
Työaikajärjestelyt	43	51	35	47	43
Tilapäiset palkan alennukset	14	8	11	14	16
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	17	8	10	19	22
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	5	5	4	2	6
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	26	20	18	30	29
Muut	25	12	17	29	31

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 28: Pk-yritysten suunnittelemat sopeuttamistoimet kokoluokittain, % */

	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	yli 50 henkilöä
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	17	30	35	36	49
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat suunnittelemassa					
Lomautukset	31	71	75	73	79
Irtisanomiset	11	22	32	35	44
Työaikajärjestelyt	35	50	41	47	63
Tilapäiset palkan alennukset	21	10	4	6	17
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	16	16	17	21	24
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	4	4	5	5	17
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	31	25	21	16	18
Muut	33	20	19	21	17

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5.5 ILMASTONMUUTOKSEN HILLITSEMINEN

Ilmastonmuutos ja luontokato ovat nousseet ansaitusti yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön. Yritysten rooli molempien hillinnässä on keskeinen; yritykset ovat avainasemassa esimerkiksi puhtaiden ratkaisujen ja teknologioiden kehittäjinä sekä vähähiilisten ja resurssitehokkaiden toimintatapojen toteuttajina.

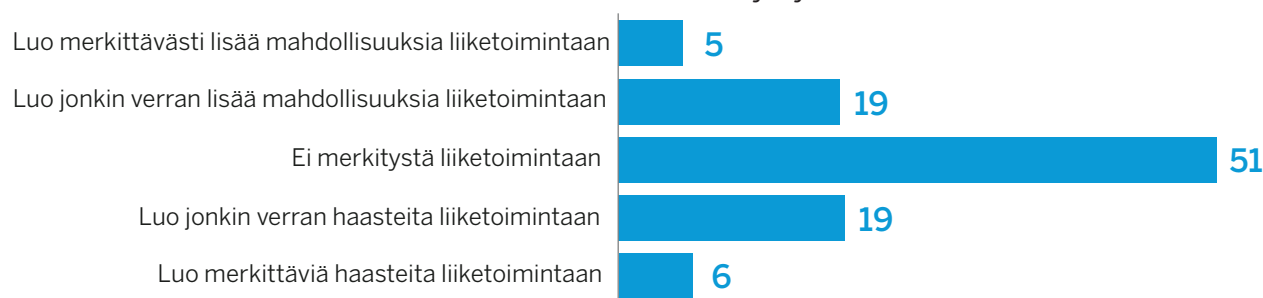
Ilmastonmuutos, luontokato ja toimet niiden hidastamiseksi muokkaavat markkinoita ja tulevat vaikuttamaan yrityksiin yhä laajemmin. Markkinoiden kehitys riippuu käytetyistä ohjauseinoista, teknologian kehityksestä sekä muutoksista kuluttajien ja yritysten käyttäytymisessä. Vaikutukset yrityksiin ovat monimuotoisia; ne riippuvat esimerkiksi yrityksen koosta, toimialasta ja liiketoimintakonseptista. Suurimmalle osalle yrittäjistä muutos tulee todennäköisesti olemaan merkittävä, jos se ei ole sitä jo

ollut. Osa yrityksistä hyötyy muutoksesta, kun taas joillekin se luo haasteita.

Yhteensä 49 prosenttia pk-yrityksistä näkee ilmastonmuutoksen hillitsemistoimilla olevan vaikutuksia yritystoimintaansa. Osuus on laskenut kolme prosenttiyksikköä kahden vuoden takaisesta barometrista. Lasku johtuu sellaisten yritysten, joille ilmastotoimet luovat haasteita liiketoimintaan, osuuden laskusta. Noin neljännes pk-yrityksistä näkee ilmastonmuutoksen hillitsemistoimissa mahdollisuuksia, samoin kuin kaksi vuotta sitten.

Kasvuhakuissa pk-yrityksissä ilmastonmuutoksen hillitsemistoimien koetaan vaikuttavan yrityksen toimintaan selvästi muita yrityksiä todennäköisemmin. Kasvuhakuissa yrityksissä myös mahdollisuuksia nähdään selvästi enemmän kuin haasteita. Voimakkaasti kasvuhakuisista pk-yrityksistä hieman yli

Kuva 28: Ilmastonmuutoksen hillitsemistoimien vaikutukset yrityksiin, %

Kuva 29: Yritysten mahdollisuudet ilmastonmuutoksen hillitsemisessä %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

puolet ja mahdollisuuksien mukaan kasvavista kolmasosa kokee ilmastotoimien luovan lisää mahdollisuuksia liiketoimintaan. Kasvuhakuisista pk-yrityksistä 13 prosenttia ja mahdollisuuksien mukaan kasvavista 23 prosenttia näkee ilmastomuutoksen hillitsemistoimien tuovan haasteita liiketoiminnalle. Kaksi vuotta sitten 20 prosenttia voimakkaasti kasvuhakuisista yrityksistä raportoi ilmastotoimien luovan haasteita.

Niistä yrityksistä, jotka kokevat ilmastotoimet mahdollisuutena, 43 prosenttia tarjoaa vähäpäästöisiä tuotteita tai palveluita tai muita päästövähennyksiin vaikuttavia ratkaisuja. Kyseiset yritykset tarjoavat tuotteita, palveluita tai ratkaisuja esimerkiksi energia- ja materiaalitehokkuudessa, digitaalisuu-

dessä tai yhteiskunnan sähköistymisessä. Yrityksistä 38 prosenttia uskoo ilmastovastuullisuuteen panostamisen vahvistavan yrityksen liiketoimintaa ja 32 prosentille liiketoiminnan mahdollisuuksia syntyy kierrätys ja uusiokäytöstä. Neljäsosa ilmastotoimet mahdollisuutena näkevästä yrityksistä toimii uusiutuvan tai vähäpäästöisen energian alalla ja toimitusketjuissa.

Hieman yli viidennes pk-yrityksistä on kartoittanut liiketoimintansa ilmastovaikutuksia. Osuus on noussut kahdella prosenttiyksiköllä kahden vuoden takaisesta. Ilmastovaikutusten kartoittamien on selvästi yleisempää suuremmissa pk-yrityksissä. Ilmastovaikutuksia kartoittaneista yrityksistä yli kolmasosa on selvittänyt tai laskenut tarkemmin oman lii-

Taulukko 29: Ilmastomuutoksen hillitsemistoimien vaikutukset yrityksiin

	Kaikki yritykset	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitteita	Toimintaansa lopettavat
Luo merkittävästi lisää mahdollisuuksia liiketoimintaan	5	17	8	4	3	1
Luo jonkin verran lisää mahdollisuuksia liiketoimintaan	19	34	25	16	13	9
Ei merkitystä liiketoimintaan	51	36	44	50	61	61
Luo jonkin verran haasteita liiketoimintaan	19	10	19	23	16	20
Luo merkittäviä haasteita liiketoimintaan	6	3	4	7	7	10

Kuva 30: Yritysten toteuttamat ilmastotoimet viimeisen 12 kuukauden aikana %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Kuva 31: Kannustimet ilmastopäästöjä vähentäviin toimiin %, */

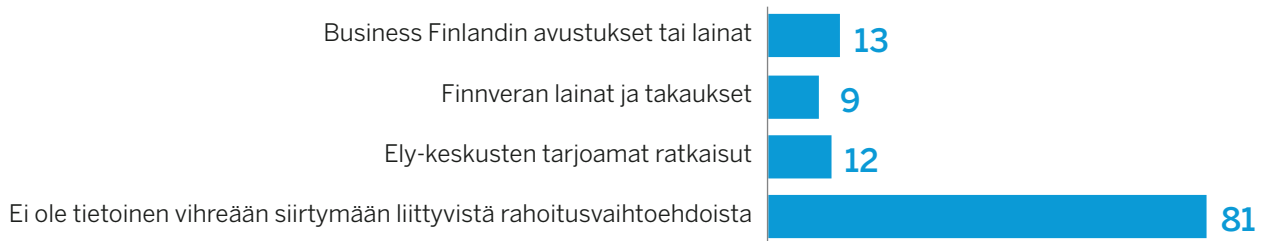
*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

ketoimintansa hiilijalanjäljen. Noin kymmenesosa yrityksistä on asettanut ja viidennes aikoo lähitulevaisuudessa asettaa itselleen päästövähennys- tai hiilineutraalisuustavoitteen.

Viimeisen vuoden aikana hieman yli kaksi kolmasosaa yrityksistä on toteuttanut toimia, joilla vähentään oman liiketoiminnan ilmastovaikutuksia. Näistä toimista yleisin on kierrätyksen ja materiaalien käytön tehostaminen. Kolmannes yrityksistä on tehossanut energian käyttöään.

Pk-yrityksistä 28 prosenttia on käyttänyt vähäpäästöisiä tai ympäristöystävällisiä ratkaisuja, vaikka vähemmän kestävä vaihtoehto olisi ollut halvempi. Tällaisiksi ratkaisuuksi luetaan esimerkiksi vähäpäästöiset tuotteet, ympäristöystävälliset hankinnat toimitusketjuissa ja vähäpäästöiset vaihtoehdot liikenteessä ja logistiikassa. Viimeisen vuoden aikana noin viidennes yrityksistä on lisännyt päästövähennyksiä mahdollistavia työnteon tapoja, kuten etätyötä.

Kuva 32: Tietoisuus vihreään siirtymään liittyvistä rahoitusvaihtoehdoista %, */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 30: Yrityksen liiketoiminnan ilmastovaikutusten kartoittaminen, %

	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Kyllä	22	31	13	23	24
Ei	78	69	87	77	76

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 31: Vihreän siirtymän rahoituksen tarve seuraavan 12 kuukauden aikana, %

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset	Teollisuus	Rakentaminen	Kauppa	Palvelut
Yrityksellä tarvetta rahoitukselle vihreän siirtymän hankkeeseen	11	18	12	10	11
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset	Kasvuhakuiset	Asemansa säilyttäjät	Ei kasvutavoitteita	Toimintaansa lopettavat
Yrityksellä tarvetta rahoitukselle vihreän siirtymän hankkeeseen	27	15	11	5	7
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä	5–9 henkilöä	10–19 henkilöä	20–49 henkilöä	vähintään 50 henkilöä
Yrityksellä tarvetta rahoitukselle vihreän siirtymän hankkeeseen	7	13	18	25	27

5.6 OMISTAJANVAIHDOKSET

Omistuksen siirtäminen yrityskaupalla, sukupolvenvaihdoksella tai muulla tavalla luo yritystoiminnalle mahdollisuuden jatkaa.

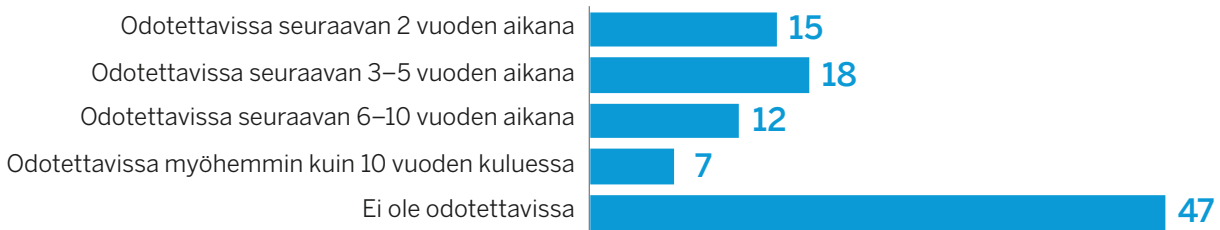
Lähtöleveysuudessa omistajavaihdosta harkitsevien pk-yritysten määrä on kasvanut. Kahden seuraavan vuoden aikana omistajanvaihdos on suunnitelmien mukaan edessä 15 prosentilla yrityksistä. Kasvua vuoden takaisesta on yksi prosenttiyksikkö. Yhteensä 45 prosenttia yrityksistä suunnittelee toteuttavansa omistajanvaihdoksen seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Suhteellisesti eniten omistajanvaihdoksia har-

kitaan tällä hetkellä teollisuudessa ja kaupan alalla, joissa omistajanvaihdos on odotettavissa kahden seuraavan vuoden aikana noin 20 prosentilla yrityksistä. Palveluissa suunnitellaan suhteellisesti vähiten yrityksen omistajuuden siirtoa. Sektorin yrityksistä 14 prosentilla on aikeita omistajanvaihdokseen muuttaman vuoden sisällä.

Kymmenen vuoden perspektiivillä eniten omistajanvaihdoksia suunnitellaan voimakkaasti kasvuhakuisissa yrityksissä. Lyhyellä aikavälillä tilanne päinvastainen. Ainoastaan yhdeksällä prosentilla voimakkaasti kasvuhakuisista yrityksillä on aikeita omista-

Kuva 33: Pk-yritysten suunnittelemat omistajanvaihdokset, %

janvaihdokseen seuraavan kahden vuoden aikana.

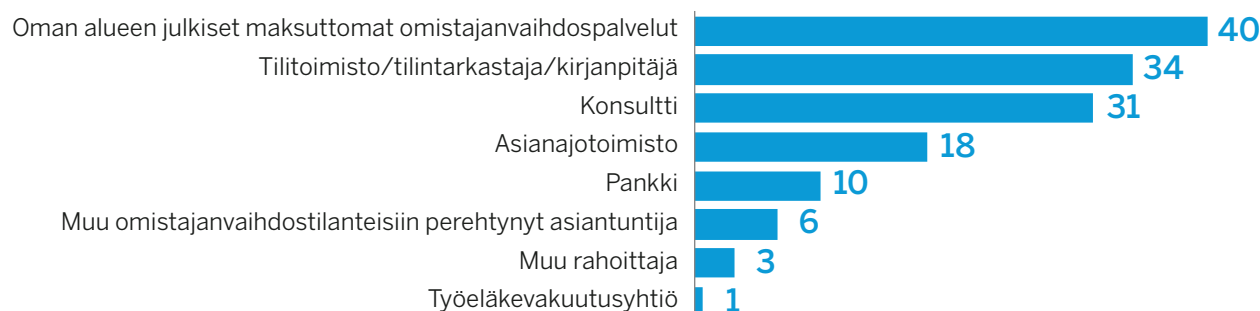
Omistajanvaihdos mahdollistaa yrityksen saavutusten säilyttämisen ja yrityksen eteenpäin kehittämisen. Hieman alle puolet pk-yrityksistä seuraa aktiivisesti yrityksen arvon kehittymistä. Yleisintä tämä on voimakkaasti kasvuhakuisissa yrityksissä, joista 73 prosenttia haluaa pysyä ajan tasalla yrityksen arvosta.

Onnistuneen omistajanvaihdoksen takana on hyvä valmistelu. Ulkopuolinen neuvonta on yleistä omistajanvaihdoksen toteuttamisessa. Oman alueen julkiset maksuttomat omistajanvaihdospalvelut

ovat yleisin vaihtoehto antamaan apua tilanteessa. Joka kolmas kääntyy tilitoimistojen puoleen avun tarpeessa. Myös konsultit ovat hyvin käytettyjä omistajan vaihtuessa. Niitä suosivat etenkin suuremmat yritykset.

Yrityksen laajentamista tai perustamista harkitsevalle yrityksen tai liiketoiminnan ostaminen on varteenotettava vaihtoehto. Pk-yrityksistä yhdeksän prosenttia on kiinnostunut ostamaan yrityksen tai liiketoiminnan seuraavan kahden vuoden aikana. Ostohalukkaista yrityksistä ulkopuolista rahoitusta tarvitsee 77 prosenttia.

Kuva 34: Omistajanvaihdoksia suunnittelevien pk-yritysten avun lähteet, %

6. Yhteenvedo alueellisista tuloksista

Nopeasti nousseet korot, Venäjän hyökkäyssodan jatkuminen sekä epävarma maailmantalouden yleiskuva vaikuttavat selvästi yritysten toimintaympäristöön, ja suhdanneodotukset heikentyivät Kymenlaaksoa, Lappia ja Päijät-Hämettä lukuun ottamatta kaikilla alueilla syksyn barometrista. Eniten näkymät heikentyivät puolessa vuodessa Etelä-Savossa ja Etelä-Karjalassa. Saldoluku on negatiivinen kaikilla alueilla Lappia ja Keski-Suomea lukuun ottamatta. Positiivisimmat odotukset Lapissa, mutta sielläkin arvoluku oli vain hieman nollan yläpuolella saaden arvon neljä. Koko maan keskiarvoa paremmat näkymät ovat Lapin ja Keski-Suomen lisäksi Espoossa, Helsingissä, Pohjois-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Päijät-Hämeessä.

Kun epävarmuus on kasvanut ja yritysten on aiempaa vaikeampi arvioida tulevaisuutta, myös odotukset henkilöstön määrän muutoksesta ovat kääntyneet koko maan osalta lievästi negatiivisiksi, saldoluvin ollessa miinus kolme. Parhaat näkymät henkilöstön kehityksestä, ja ainoat positiiviset saldoluvin, ovat Espoossa, Rannikko-Pohjanmaalla sekä Pohjois-pohjanmaalla. Eniten näkymät heikkenivät Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Karjalassa, joissa saldoluku laski 15 ja 13 yksiköllä syksystä 2023. Päinvastainen kehitys nähtiin Kymenlaaksossa, jossa näkymät paraniivat, ja saldoluku nousi neljä yksikköä.

Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat laskeutuneet samaan aikaan, kun yleiset suhdanneodotukset ovat heikentyneet. Muutos on ollut kuitenkin hieman maltillisempi. Liikevaihdon merkittävää laskua odote-

taan vain Kainuussa ja Rannikko-Pohjanmaalla. Positiivisimmat liikevaihto-odotukset ovat Lapissa, Helsingissä, Pohjois-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla.

Haastavasta tilanteesta kertoo myös kannattavuusodotusten kehitys. Odotukset kannattavuudesta ovat heikentyneet selvästi. Vaikka liikevaihto on monella alueella kasvussa, yrityksillä on vaikeuksia hinnoitella kasvavia kustannuksia lopputuotehintoihin. Alhaisimmat kannattavuusodotukset ovat Kainuussa, Rannikko-Pohjanmaalla, Pirkanmaalla ja Hämeessä. Kannattavuusodotukset ovat positiiviset ainoastaan Lapissa, jossa saldoluku saa arvon yksi. Suurin pudotus kannattavuusodotuksissa nähdään Rannikko-Pohjanmaalla, jossa saldoluku laski 19 yksikköä.

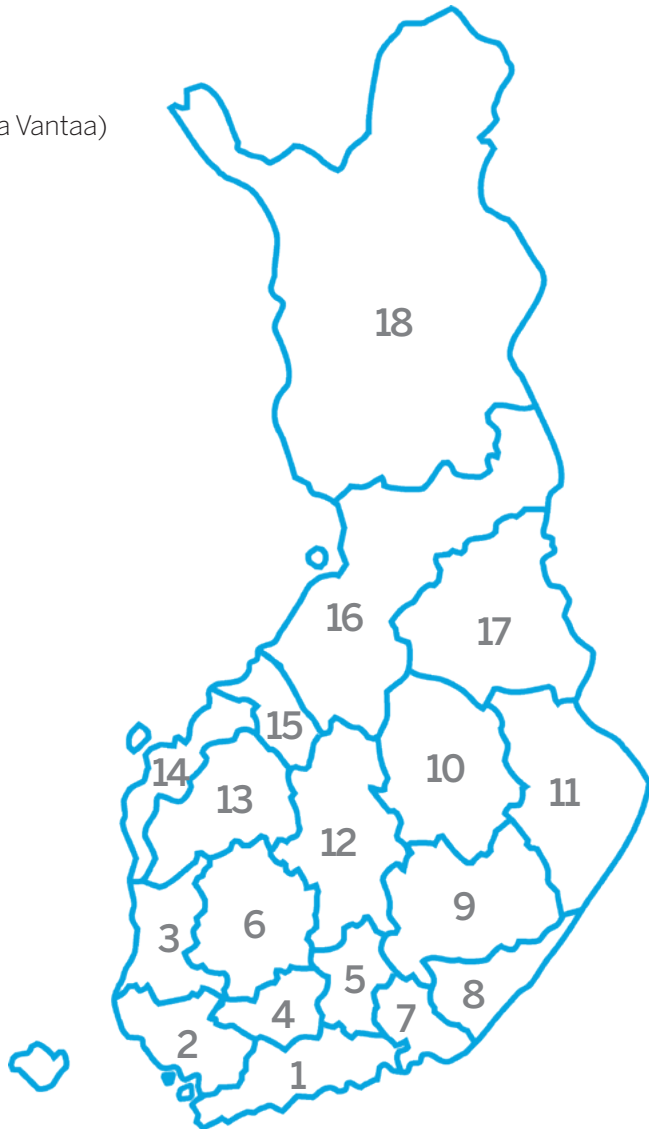
Investointien saldoluku koko maassa on viime syksyn tapaan voimakkaan negatiivinen. Myös kaikkien alueiden saldoluvin ovat selvästi nollan alapuolella. Vähiten negatiiviset investointinäkymät ovat Kainuussa, jossa saldoluku saa arvon -15. Synkästä yleiskehityksestä huolimatta investointiodotusten saldoluku nousi vuoden 2023 syksyyn verrattuna Kymenlaaksossa, Hämeessä sekä Keski-, Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla. Kymenlaaksossa investointiodotusten saldoluku nousi kymmenellä yksiköllä. Useamman vuoden jatkunut investointien negatiivinen vire – ensin koronakriisin ja nyt sodan, inflaation sekä nousseiden korkojen aiheuttama selvä pudotus investointiaikeissa – on erittäin huolestuttavaa pitkän aikavälin kasvun kannalta.

Taulukko 32: Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Odotukset viennin arvosta	Odotukset tuonnin arvosta	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vakavaraisuus	Innovaatiot, tuotanto ja tuotteiden kehitys
Espoo	-12	7	3	-20	12	34	41	-11	2	5
Etelä-Karjala	-23	-2	-7	-20	33	14	53	-16	-7	-7
Etelä-Pohjanmaa	-20	-6	-9	-30	8	3	44	-16	-5	-6
Etelä-Savo	-17	4	-4	-31	65	44	47	-15	2	0
Helsinki	-8	15	-1	-17	22	14	41	-1	6	2
Häme	-22	-3	-9	-16	-9	6	48	-19	-3	-2
Kainuu	-22	-21	-10	-15	50	25	49	-23	-4	-5
Keski-Pohjanmaa	-15	6	-9	-20	38	-4	37	-7	1	8
Keski-Suomi	1	7	-1	-18	43	3	47	-6	7	0
Kymenlaakso	-18	-1	-10	-27	18	6	44	-15	-8	-7
Lappi	4	15	0	-18	31	16	45	1	11	-1
Pirkanmaa	-19	-1	-1	-23	14	-6	48	-19	-2	-1
Pohjois-Karjala	-24	-6	-11	-30	27	0	44	-17	0	-5
Pohjois-Pohjanmaa	-9	13	3	-18	16	23	45	-5	6	1
Päijät-Häme	-12	3	-5	-24	6	16	51	-7	0	7
Rannikko-Pohjanmaa	-17	-15	3	-22	0	-14	53	-21	-2	2
Satakunta	-15	-3	-6	-24	11	-24	43	-13	-3	-5
Pohjois-Savo	-15	14	-2	-20	-16	-8	47	-11	-5	-3
Uusimaa	-17	2	-2	-22	23	3	46	-17	-4	1
Vantaa	-20	6	-6	-25	7	9	41	-13	4	-4
Varsinais-Suomi	-12	2	0	-18	26	16	45	-13	-1	2
Koko maa	-14	4	-3	-21	21	8	45	-11	1	0

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. **Uusimaa, erilliset raportit:**
 - Helsinki
 - Espoo
 - Vantaa
 - **Uusimaa** (pl. Helsinki, Espoo ja Vantaa)
2. **Varsinais-Suomi**
3. **Satakunta**
4. **Kanta-Häme**
5. **Päijät-Häme**
6. **Pirkanmaa**
7. **Kymenlaakso**
8. **Etelä-Karjala**
9. **Etelä-Savo**
10. **Pohjois-Savo**
11. **Pohjois-Karjala**
12. **Keski-Suomi**
13. **Etelä-Pohjanmaa**
14. **Pohjanmaa**
15. **Keski-Pohjanmaa**
16. **Pohjois-Pohjanmaa**
17. **Kainuu**
18. **Lappi**

SUOMEN YRITTÄJÄT

Kyllikinportti 2, 00240 Helsinki
PL 999, 00101 Helsinki
toimisto@yrittajat.fi, puhelin 09 229 221
yrittajat.fi

ESPOON SEUDUN YRITTÄJÄT

Otakaari 5 A/A Grid, PL 13100, 00076 AALTO
www.yrittajat.fi/espoo
toimisto.espoo@yrittajat.fi
puhelin 010 422 1400

ETELÄ-KARJALAN YRITTÄJÄT

Valtakatu 51, 53100 Lappeenranta
www.yrittajat.fi/etelakarjala
ekytoimisto@yrittajat.fi, puh. 050 325 7518

ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Alvar Aallon katu 3, 60100 Seinäjoki
www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
epy@yrittajat.fi, puh. 06 420 5000

ETELÄ-SAVON YRITTÄJÄT

Maaherrankatu 14, 50100 Mikkeli
www.yrittajat.fi/etelasavo
esy@yrittajat.fi, puh. 0500 651 312

HELSINGIN YRITTÄJÄT

Kyllikinportti 2, 00240 Helsinki
www.yrittajat.fi/helsinki
toimisto.helsinki@yrittajat.fi, puh. 050 575 2353

HÄMEEN YRITTÄJÄT

Sibeliuksenkatu 11 A 1, 13100 Hämeenlinna
www.yrittajat.fi/hame
hame@yrittajat.fi, puh. 010 229 0390

KAINUUN YRITTÄJÄT

Kauppakatu 26, 87100 Kajaani
www.yrittajat.fi/kainuu
kainuu@yrittajat.fi, puh. 044 7287 101

KESKI-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola
www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
kpy@yrittajat.fi, puh. 06 831 5292

KESKI-SUOMEN YRITTÄJÄT

Kauppakatu 28 B, 40100 Jyväskylä
www.yrittajat.fi/keskisuomi
ksy@yrittajat.fi, puh. 010 425 9200

KYMEN YRITTÄJÄT

Kauppalankatu 13, 45100 Kouvola
www.yrittajat.fi/kymi
toimisto.kymi@yrittajat.fi, puh. 044 012 4190

LAPIN YRITTÄJÄT

Aittatie 3, 96100 Rovaniemi
www.yrittajat.fi/lappi
toimisto.lappi@yrittajat.fi, puh. 0400 898 200

PIRKANMAAN YRITTÄJÄT

Kehräsaari B, 2. krs, 33200 Tampere
www.yrittajat.fi/pirkanmaa
toimisto@pirkanmaanyrittajat.fi,
puh. 03 251 6500

POHJOIS-KARJALAN YRITTÄJÄT

Länsikatu 15, 80110 Joensuu
www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
merja.blomberg@yrittajat.fi, puh. 050 367 5194

POHJOIS-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Isokatu 4, 90100 Oulu
www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
ppy@yrittajat.fi, puh. 010 322 1980

PÄIJÄT-HÄMEEN YRITTÄJÄT

Aleksanterinkatu 16, 15110 Lahti
www.yrittajat.fi/paijathame
toimisto@phyrittajat.fi, puh. 050 566 0343

RANNIKKO-POHJANMAAN YRITTÄJÄT

Raastuvankatu 12-14 D, 65100 Vaasa
www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa, toimisto.
rannikko-pohjanmaa@yrittajat.fi,
puh. 050 463 2370

SATAKUNNAN YRITTÄJÄT

Isolinnankatu 24, 28100 Pori
www.yrittajat.fi/satakunta
satakunta@yrittajat.fi, puh. 050 312 9301

SAVON YRITTÄJÄT

Microkatu 1 rakennus N, PL 1199, 70201 Kuopio
www.yrittajat.fi/savo
savo@yrittajat.fi, puh. 044 368 0505

UUDENMAAN YRITTÄJÄT

Rantakatu 1, 2. krs, 04400 Järvenpää
www.yrittajat.fi/uusimaa
uusimaa@yrittajat.fi, puh. 010 231 3050

VANTAAN SEUDUN YRITTÄJÄT

Elannontie 3, 01510 Vantaa
www.yrittajat.fi/vantaa
toimisto.vantaa@yrittajat.fi,
puh. 010 322 1722

VARSINAIS-SUOMEN YRITTÄJÄT

Brahenkatu 20, 20100 Turku
www.yrittajat.fi/varsinaissuomi
vsi@yrittajat.fi, puh. 02 275 7100

FINNVERA OYJ

Vaihde: 029 460 11
Puhelinpalvelu: 029 460 2580
Sähköposti: etunimi.sukunimi@finnvera.fi
www.finnvera.fi

PÄÄKONTTORI

HELSINKI

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

TOIMIPISTEET

HELSINKI

Porkkalankatu 1, PL 1010, 00101 Helsinki

JOENSUU

Länsikatu 15, rak. 3 B, 80110 Joensuu

JYVÄSKYLÄ

Piippukatu 11, 40100 Jyväskylä

KAJAANI

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani

KUOPIO

Kallanranta 11, PL 1127, 70111 Kuopio

LAHTI

Askonkatu 2, 7. krs, 15140 Lahti

LAPPEENRANTA

Brahenkatu 4, 53100 Lappeenranta

MIKKELI

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli

OULU

Sepänkatu 20, 90100 Oulu

PORI

Itäpuisto 7 A, 5. krs, 28100 Pori

ROVANIEMI

Rovakatu 28, 96200 Rovaniemi

SEINÄJOKI

Frami D, Tiedekatu 2, 60320 Seinäjoki

TAMPERE

Kalevantie 2, 33100 Tampere

TURKU

Humalistonkatu 1, 20100 Turku

VAASA

Virastotalo, Wolffintie 35, 65200 Vaasa

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ

Aleksanterinkatu 4–10, 00170
puhelin 0295 16001
www.tem.fi

ETELÄ-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Seinäjoen päätoimipaikka
Alvar Aallon katu 8, 60100 Seinäjoki
Vaasan toimipaikka
Wolffintie 35, 6. krs, 65100 Vaasa
Kokkolan toimipaikka
Pitkäsillankatu 15, 67100 Kokkola
puhelin 0295 027 500
ely-keskus.fi/etela-pohjanmaa

ETELÄ-SAVON ELY-KESKUS

Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli
puhelin 0295 024 000
ely-keskus.fi/etela-savo

HÄMEEN ELY-KESKUS

puhelin 0295 025 000
Lahden päätoimipaikka
Kirkkokatu 12, 15140 Lahti
Hämeenlinnan toimipaikka
Koulukatu 25, 13100 Hämeenlinna
ely-keskus.fi/hame

KAAKKOIS-SUOMEN ELY-KESKUS

puhelin 0295 029 000
Kouvolan toimipaikka
Salpausselänkatu 22, 45100 Kouvola
Lappeenrannan toimipaikka
Villimiehenkatu 2 B, 53100 Lappeenranta
ely-keskus.fi/kaakkois-suomi

KAINUUN ELY-KESKUS

Kalliokatu 4, 87100 Kajaani
puhelin 0295 023 500
ely-keskus.fi/kainuu

KESKI-SUOMEN ELY-KESKUS

Cygnäuksenkatu 1, 40100 Jyväskylä
puhelin 0295 024 500
ely-keskus.fi/keski-suomi

LAPIN ELY-KESKUS

puhelin 0295 037 000
Rovaniemen toimipaikka
Hallituskatu 3 B, 96100 Rovaniemi
Kemin toimipaikka
Valtakatu 28, 94100 Kemi
ely-keskus.fi/lappi

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

PIRKANMAAN ELY-KESKUS

Yliopistonkatu 38 (Attila), 33101 Tampere
puhelin 0295 036 000
www.ely-keskus.fi/pirkanmaa

POHJANMAAN ELY-KESKUS

puhelin 0295 028 500
Vaasan toimipaikka
Wolffintie 35 B, 5. krs, 65200 Vaasa
Kokkolan toimipaikka
Pitkäsillankatu 15, 67100 Kokkola
ely-keskus.fi/pohjanmaa

POHJOIS-KARJALAN ELY-KESKUS

Kauppakatu 40 B, 80100 Joensuu
puhelin 0295 026 000
www.ely-keskus.fi/pohjois-karjala

POHJOIS-POHJANMAAN ELY-KESKUS

Veteraaninkatu 1, 90100 Oulu
puhelin 0295 038 000
ely-keskus.fi/pohjois-pohjanmaa

POHJOIS-SAVON ELY-KESKUS

puhelin 0295 026 500
Kuopion toimipaikka
Kallanranta 11, 70100 Kuopio
Joensuun toimipaikka
Torikatu 36 A, 80100 Joensuu
Mikkelin toimipaikka
Jääkärintie 14, 50100 Mikkeli
www.ely-keskus.fi/pohjois-savo

SATAKUNNAN ELY-KESKUS

Yrjönkatu 20, 28100 Pori
puhelin 0295 022 000
ely-keskus.fi/satakunta

UUDENMAAN ELY-KESKUS

Opastinsilta 12 B, 00520 Helsinki
puhelin 0295 021 000
ely-keskus.fi/uusimaa

VARSINAIS-SUOMEN ELY-KESKUS

Turun toimipaikka
Itsenäisyydenaukio 2, 20800 Turku
Porin toimipaikka
Yrjönkatu 20, 28100 Pori
puhelin 0295 022 500
www.ely-keskus.fi/varsinais-suomi

Suomen Yrittäjät

Kyllikinportti 2,
00240 Helsinki
PL 999, 00101 HELSINKI

puhelin 09 229 221

yrittajat.fi

Finnvera Oyj

Porkkalankatu 1,
PL 1010, 00101 Helsinki
Kallanranta 11,
PL 1127, 70111 Kuopio

Valtakunnallinen vaihde:

020 460 11

finnvera.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö

Aleksanterinkatu 4,
00170 Helsinki
PL 32, 00023 Valtioneuvosto

puhelin 010 606 000

tem.fi